

09.12.2024

**UCHWAŁA NR X/81/24
RADY MIASTA ŚWIDWIN**

z dnia 19 grudnia 2024 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin na lata 2024-2028”

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292) oraz art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r., poz. 1465 i poz. 1572), po uzyskaniu opinii Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie, uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin na lata 2024-2028”, w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Świdwin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady Miasta

Wojciech Piątek

Projekt uchwały zgodny jest
z przepisami prawa

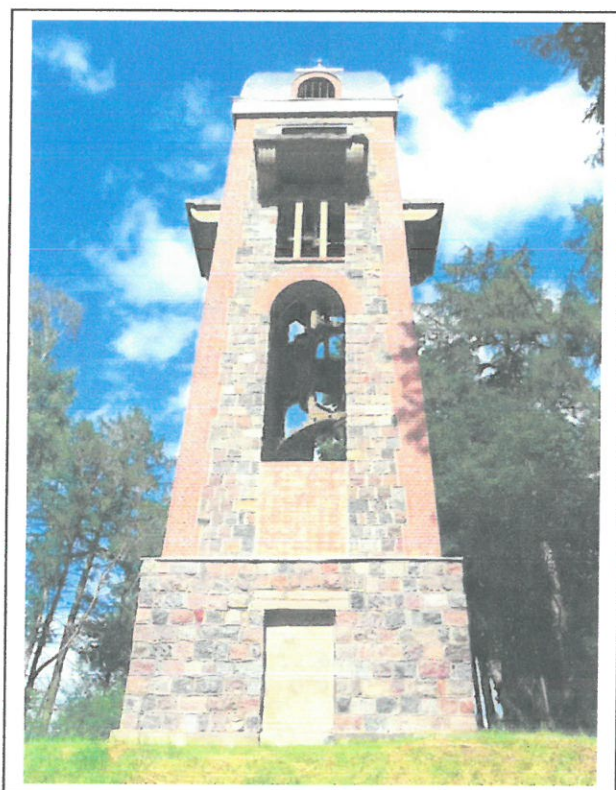
Andrzej Czerniec
ADWOKAT

Załącznik do uchwały Nr X/81/24
Rady Miasta Świdwin
z dnia 19 grudnia 2024 r.

MIASTO ŚWIDWIN WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2024 - 2028

Opracowanie:
VERBUM – W.G.W

Szczecin 2024

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 3
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 6
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce ...	s. 7
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s.18
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s. 37
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin ustanowienia prawne	s. 56
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Miasta Świdwin	s. 58
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin	s. 65
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin	s. 71
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	s. 80
10. Kryteria oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 81
11. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 82
Załączniki	s. 89

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Miasta Świdwin poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwina na lata 2024 – 2028¹ opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Świdwinie, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono informację dotyczącą aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i miasta. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, ze szczególnym uwzględnieniem założeń programowych dotyczących ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, które służą procesom rozwojowym. Istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego².

W przygotowaniu niniejszego opracowania - programu - korzystano z: „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku³.

¹ Jest to trzecia edycja GPOnZ dla Miasta Świdwin

² Uchwała Nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 października 2021 r. (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593).

³ Od 2010 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków nosi nazwę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Główne materiały wykorzystane w tworzeniu programu:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021–2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2021 r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2020”), oprac. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2020 r.⁴.
3. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (zwana dalej „SRWZ 2030”)⁵.
4. Aktualizacja „Studium zasobów i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego. Dziedzictwo i krajobraz kulturowy. Projekt ochrony, oprac. BDZ, 2009 r.
5. Wytyczne i zasady zagospodarowania w obszarach kulturowo-krajobrazowych (wyodrębnione w „Studium zasobów i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu....”), oprac. BDZ 2010.
6. Wytyczne i zasady zagospodarowania w obszarach kulturowo-krajobrazowych (wyodrębnionych w „Studium zasobów i stanu zachowania wartości kulturowych....”), oprac. BDZ 2010.
7. Program Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin na lata 2019-2023, oprac. VERBUM Szczecin 2019.
8. Zasób archiwalny WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa: dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych karty cmentarzy, dokumentacje parków.
9. Opracowania studialne – strona www. UM Świdwin.
10. Bieżąca konsultacja z UM Świdwin.

Zastosowane skróty:

⁴ Uchwała Nr XVII/214/20 z dnia 24 czerwca 2020 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁵ Uchwała Nr VIII/100/19, z dnia 28 czerwca 2019 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

AZP	- Archeologiczne Zdjęcie Polski
BDZ	- Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie
GEZ	- Gminna ewidencja zabytków
GPR	- Gminny Program Rewitalizacji
JST	- Jednostki samorządu terytorialnego
MKiDN	- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZP	- Miejskowe plany zagospodarowania przestrzennego
NID	- Narodowy Instytut Dziedzictwa
OKK	- Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
GPONZ	- Gminny Program Opieki nad Zabytkami
PPONZ	- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami
PZPWZ 2020	- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodnio-pomorskiego
SKZ	- Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
SRWZ	- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego
SUiKZP	- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
t.j.	- tekst jednolity
UMWZ	- Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
„ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003”	- Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003
WEZ	- Wojewódzka ewidencja zabytków
WPONZ	- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
WUOZ	- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
ZWKZ	- Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162 poz. 1568 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2024 r. 1292 – z późn. zm), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza wójt (**burmistrz**, prezydent miasta).
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Wójt (**burmistrz**, prezydent miasta) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- **włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;**
- **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**
- **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;**
- **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**
- **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;**
- **wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**
- **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;**
- **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwana dalej „ustawa o ochronie zabytków 2003”** (Dz.U. z 2024 r. 1292 – z późn. zm.)⁶ wraz z aktami wykonawczymi⁷, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Wśród aktów wykonawczych istotnych dla programów opieki nad zabytkami jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56).

Wybrane akty wykonawcze i rozporządzenia związane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- ❖ Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026” (M.P. 2023, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. 2021 poz. 81).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014, poz. 110).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021, poz. 56).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30, poz. 259).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71, poz. 650).

⁶ Ilość aktów zmieniających ustawę: 22. Poprzednie akty jednolite ze zmianami: t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446, z 2017 r., poz. 2187).

⁷ Ilość aktów wykonawczych do ustawy: 122.

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. 2015, poz. 979).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89, poz. 510).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304, z późn. zm.).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicje według art. 3 „ustawy o ożozionz 2003” brzmią:

- **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **ołoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ożonizacji 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa,
 - dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 574 i 1669),
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ożonizacji 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;

- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018 r, poz. 1945, z późn. zm.) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy o ochronie zabytków 2003”. Ochrona zabytków polega, na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy o obojętnej 2003” polega na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z „ustawą o obojętnej 2003” zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan ich zachowania (art.6).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w innych dokumentach, planach i strategiach.

„Ustawa o obojętnej 2003” precyzuje (w art. 18 ust. 1.), iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- ❖ strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- ❖ planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłączonej strefy ekonomicznej,
- ❖ analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- ❖ decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami musi być zawarta w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy (art. 18 ust.2), m.in. poprzez:

- uwzględnienie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- zapewnienie ochrony zabytków przy realizacji inwestycji,
- ustalenie rozwiązań mających na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniającego opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19.1. i 1a w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji

o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochronę zabytków uwzględnia się także w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Gminna ewidencja zabytków (GEZ)

Zgodnie z **art. 21 „ustawy oozionz 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy oozionz 2003”** wójt (**burmistrz**, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z **ust. 2** wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

GEZ nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- **art. 7, pkt. 4 „ustawy oozionz 2003”** łącznie z przepisami ustawy prawo budowlane (**art. 36, ust. 3**) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych („ustawa oozionz 2003”, **art. 21**), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego („ustawa oozionz 2003”, **art. 19, ust. 1, pkt. 2**);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !

Zmiana „ustawy oozionz 2003” – z 22 czerwca 2017 r.⁸ w zakresie **art. 81.1** – wprowadza możliwość **udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa**, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej,

⁸ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed wejściem w życie w/w rozporządzenia. Dotyczy ono w szczególności trybu wpisywania i skreślenia z zasobu WEZ, GEZ, obowiązku informowania o podjęciu zamiaru o wpisaniu do ewidencji (lub skreślenia) właścicieli zabytków, współpracy samorządów z Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ochronie zabytków i opiatek narkotycznych z 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (GKZ).

Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczo-doradczy. Przy GKZ działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniodawczy.

2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznanych środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczy.

Zmiany w „ustawie o oozionz 2003” wprowadzono (dotychczas) 27 razy.

W latach 2017–2022 uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz.U. poz. 397),
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. poz. 774),
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887),
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz.U. poz. 1505),
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U. poz. 1887),
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379),
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 60),
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. poz. 1086),
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych - do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 uooz 2003).

Powołany został (art. 83b uooz) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji** na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 ust. 1. uooz). Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669);
- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 poz. 282, z późn. zm. (782 i 1378 dot. planowania)

W 2020 roku wprowadzony został tekst jednolity ustawy uwzględniający wszystkie poprzednie zmiany (Dz.U. 2020 poz. 282). Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2245 oraz z 2019 r. poz. 1287);
- ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (DZ.U. poz. 1696) oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem 6 lutego 2020 r.;
- ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia parlamentu europejskiego i rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/we (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (DZ.U. poz. 730).

Po publikacji tekstu jednolitego, w 2020 r. wprowadzone zostały jeszcze dwie zmiany do ustawy o ochronie zabytków, wynikające z wprowadzonych zmian w ustawach:

- ustawie z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 1378);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - prawo geodezyjne i kartograficzne oraz niektórych innych ustaw (DZ.U. 2020 poz. 782).

W 2021 roku wprowadzone zmiany dotyczyły m.in.:

- wpisów i skreśleń z rejestru zabytków (odniesienie do katastru nieruchomości),
- uwzględniania tematyki ochrony zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

W 2022 roku - tekst jednolity ustawy (Dz.U. 2022, poz. 840).

30 maja 2023 r. ogłoszono nowy tekst jednolity ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Duz. 2023, poz. 951).

Zmiana uwzględnia wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dn. 18 maja 2023 r. w sprawie gminnej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 5, pkt. 3).

Trybunał Konstytucyjny orzekł:

Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ostatni tekst jednolity ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pochodzi z **26 sierpnia 2024 r.** (Dz. 2024, poz. 1292).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

INNE uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- ✓ Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2024, poz. 1130, z późn. zm.) z aktami wykonawczymi;
- ✓ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2024, poz. 725 z późn. zm.);
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 poz. 54) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków

zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;

- ✓ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2024, poz. 1478 z późn. zm.), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
- ✓ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2024 r., poz. 1145 z późn. zm.);
- ✓ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2024 r., poz. 87 z późn. zm.);
- ✓ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2024 r., poz. 1491 z późn. zm.);
- ✓ Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2024 r., poz. 1112 z późn. zm.). Na mocy w/w ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, **tzw. ustawa krajobrazowa** (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Nowa ustawa nakłada na władze samorządowe nowe obowiązki, m.in. w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego.

Uchwała reklamowa nie jest obowiązkowa – to od gminy zależy, czy ją sporządzi. Ustalenia dotyczące reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń nadal będą wówczas obowiązywać, jeżeli zawierają je uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Regulacje miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy i przyjętych na podstawie art. 15 ust. 3 pkt 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w brzmieniu dotychczasowym, obowiązują do dnia wejścia w życie uchwały reklamowej

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŚWIDWIN

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- ❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- ❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**
(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są

równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy**

Przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współudział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE**
(*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomych w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na grunt legislacyjny Polski zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia, oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanawia Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez

turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi.

Nacisk został położony na **europejską wartość symboliczną** obiektów i ich **wymiar pedagogiczny**; odróżnia znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

ZNAK DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury i dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

❖ **Znak Błękitnej Tarczy** (znany także jako „Blue Shield”)

Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol zaprojektowany przez Polaka prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.).

Zgodnie z art. 12 „ustawy o obojętnej 2003” Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U.2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się także do podniesienia

świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zwolenie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

❖ KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 („KSRR 2030”)⁹

Przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., Monitor Polski, z 2019 r., poz. 1060.

Strategia zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. „KSRR 2030” jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie do roku 2030¹⁰.

⁹ <https://www.miir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

¹⁰ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

❖ **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2023-2026, zwany dalej („KPOZioNz 2023-26”)**

(przyjęty uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r., Monitor Polski z 2023, poz. 1470)

W „KPOZioNz 2023-26” dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce, w trzech podstawowych obszarach:

- 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- 2) stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- 3) komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Głównym celem „KPOZioNz 2023-26” jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Do realizacji wszystkich celów i zadań wymienionych w „KPOZioNz 2023-26” opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w „KPOZioNz 2023-26” są kierunki działań, wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Budżet „KPOZioNz 2023-26” wynosi 55,8 mln zł, a podmiotami koordynującymi zadania są:

- Departament Ochrony Zabytków
- Narodowy Instytut Dziedzictwa¹¹
- Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków

¹¹ W 2024 r. doszło do połączenia Narodowego Instytutu Dziedzictwa i Narodowego Instytutu Konserwacji Zabytków. Nowa instytucja działa pod nazwą: Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Niektóre zadania szczegółowe, zapisane w „KPOZiOnZ 2023-26”, mogą mieć odniesienie do realizacji zadań w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin na lata 2024-2028. Przykładowo takimi zadaniami są:

- 1.2.4. System bezpieczeństwa zabytków
 - np. wypracowanie katalogu i rekomendacji w zakresie kategorii i znaczenia zabytków w danym regionie
- 2.2.3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D
 - np. typowanie obiektów (w porozumieniu z WKZ) do cyfryzacji / skanowania
- 2.3.1. Premia zabytkowa
 - tworzenie nowego instrumentu finansowego dla właścicieli zabytków
- 3.1.2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami
 - np. konspekty / poradniki / szkolenia
- 3.1.5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich
 - np. podczas festynów miejskich
- 3.1.6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych
 - np. udział Zamku w Świdwinie w organizacji warsztatów i pokazów
- 3.1.7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów
- 3.2.1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach

❖ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO**

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r., Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego, formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe (istniejące i kultywowane), odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłącznie na określone praktyki danej grupie, lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich);
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa.

[\(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/\)](http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

Z województwa zachodniopomorskiego na listę dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego są wpisane dwa zjawiska:

- Tradycyjne śpiewy majowe przy kapliczkach w Żabnicy;
- Spotkanie czterech świec (kolęd), w którym uczestniczą wierni czterech wyznań chrześcijańskich zamieszkujących gminę Trzebiatów.

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

❖ STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („SRWZ 2030”) do roku 2030

(Przyjęta dnia 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego).

Strategia wskazuje wizję rozwoju regionu, obszary priorytetowe, główne cele działań, wykraczające czasem poza sferę bezpośrednich kompetencji samorządu województwa. Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja, „niebieska gospodarka”, odnawialne źródła energii oraz turystyka to atuty, jakimi dysponuje Pomorze Zachodnie, a równocześnie wyzwania jakie przed nim stoją. By móc się rozwijać, poprawiać jakość życia trzeba budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w nowej Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030¹².

Wśród zasad zrównoważonego rozwoju wskazuje się na potrzebę poszanowania zasobów środowiska i zachowanie spójności przestrzennej, poprzez zarządzanie i planowanie zapewniające utrwalanie ładu przestrzennego na każdym szczeblu samorządu.

❖ REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO- POMORSKIEGO na lata 2021-2027

(obecnie trwają prace nad wdrażaniem RPO WZ 2021-2027)

Program Regionalny to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego.

Dokument „Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027. Roboczy opis celów szczegółowych (wersja z października 2023 roku)” wskazał m.in. priorytet 5: PRZYJAZNE MIESZKAŃCOM POMORZE ZACHODNIE działanie (10):

- rozwój i wzmocnienie potencjału turystycznego Regionu,
- cel szczegółowy VI – wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

¹² <http://bip.rbip.wzp.pl/arttykul/strategia-rozwoju-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2030>

❖ **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIO-POMORSKIEGO, zwany dalej („PZPWZ 2020”)**

(Przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.)

UWAGA: W 2020 r. nastąpiła aktualizacja Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 24 czerwca 2020 roku)

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2020” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona zachowaniu dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków

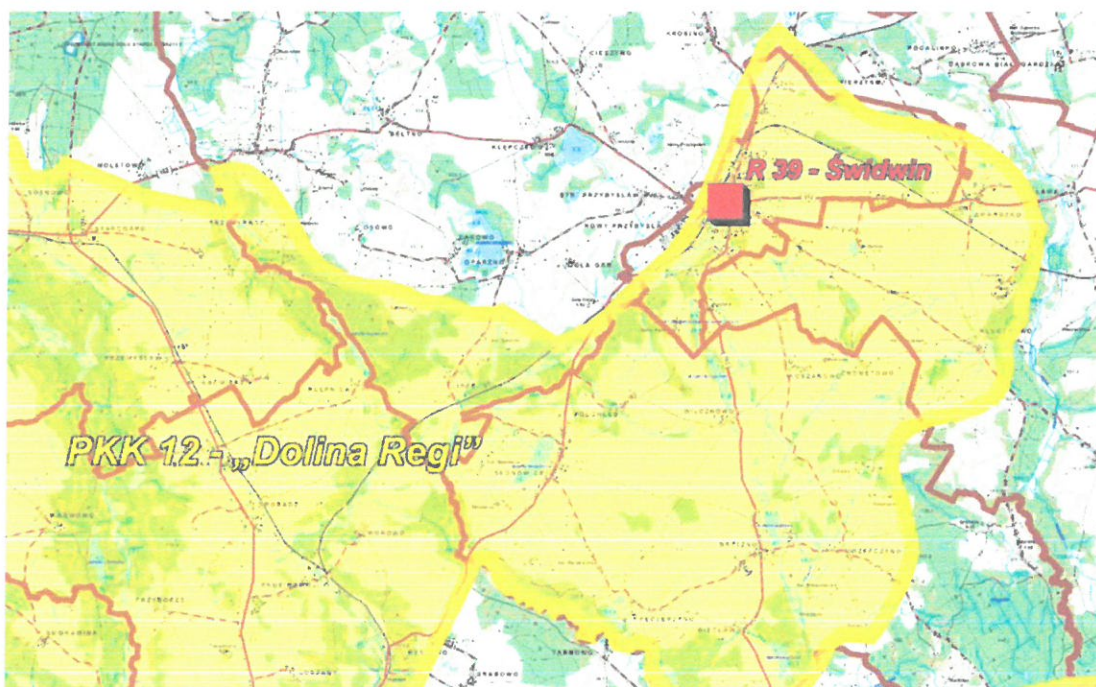
w Szczecinie¹³, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”.

Opracowanie to wskazało **Parki Kulturowe (PK)** i **Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

W „PZPWZ 2020” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (**OKK**) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego¹⁴. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono **30 OKK**.

MIASTO ŚWIDWIN – OBSZARY KRAJOBRAZOWO-KULTUROWE

OKK (12) „Dolina Regi” - opis w odniesieniu do granic miasta Świdwina

Obszar rozciągający się w otoczeniu rzeki Regi i jej dopływów od jej źródeł w okolicach Świdwina do ujścia do Bałtyku w Mrzeżynie.

Walory kulturowe

Archeologia: na terenie Świdwina i okolic do końca lat 90. XX wieku odkryto 95 różnego typu stanowisk archeologicznych. Są to obiekty związane głównie z miejscem zamieszkania (ślady i punkty osadnicze, osada, grodzisko, w tym z grobami kurhanowymi). Najliczniejsze stanowiska pochodzą z okresu średniowiecza, od momentu zasiedlenia i powstania ośrodka władzy i zamku. Potwierdza to lokowanie miasta na tzw. surowym korzeniu.

¹³ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; opracowanie powstało w 2010 r.

¹⁴ Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego, Szczecin 2020., s. 136 - 139.

Świdwin: w XII wieku istniał tu gród pomorski na szlaku handlowym z Kołobrzegu do Wielkopolski. W XIII wieku został on przekazany przez księcia Barnima I zakonowi norbertanów z Trzebiatowa. Później włączony do Nowej Marchii. Do najstarszych budowli należą: zamek, którego początki sięgają XIII wieku, kolejno rozbudowany w XIV, XV i XVI i w XVIII wieku (obecnie w architekturze zamku czytelna jest zarówno faza gotycka jak i barokowa); gotycki kościół mariacki (1338 r.- XV w.); fragment średniowiecznych murów miejskich i Brama Kamienna (XIV w.).

Nad Regą położonych jest sześć historycznych miast: **Świdwin**, Łobez, Resko, Płoty, Gryfice i Trzebiatów, które są wpisane do rejestru zabytków.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Krajobraz na całej długości Regi jest bardzo zróżnicowany. Środkowy odcinek doliny rzecznej przecina tereny morenowe o zróżnicowanej rzeźbie terenu.

Elementy charakterystyczne

Miasta założone nad Regą z zabytkami dokumentującymi ich dzieje od XII-XIII wieku. Obszar o wybitnych walorach kulturowych i krajobrazowych.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK „Dolina Regi”

Ochrona krajobrazu

- uczytelnienie i zachowanie materialnych świadectw rozwoju kulturowego terenów nadrzecznych;
- rewitalizacja i zagospodarowanie terenów nadrzecznych w nawiązaniu do dawnego rozplanowania, utrzymanie pozostałości dawnych budowli na rzece i jej dopływach na potrzeby funkcjonującego szlaku kajakowego;
- utrzymanie sieci osadniczej i ograniczenie lokalizacji nowej zabudowy poza obrębem tradycyjnych jednostek osadniczych;
- utrzymanie ekspozycji sylwet zespołów miejskich, szczególnie **Świdwina**, Gryfic i Trzebiatowa, które są postrzegane z odległych perspektyw;
- zakaz lokalizacji obiektów wielkokubaturowych i urządzeń infrastruktury technicznej (naziemne sieci inżynieryjne, wieże anten telekomunikacyjnych, wieże elektrowni wiatrowych) w zasięgu obszarów ekspozycji historycznych dominant, wskazanych wartościowych układów kompozycyjnych. Decyzje o lokalizacji nowych inwestycji należy poprzedzać studiami krajobrazu.

Ochrona układów przestrzennych

- likwidacja ruchu tranzytowego z terenów starych miast;
- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń parkowych, zakaz parcelacji parków i budowy na ich terenie obiektów w ahistorycznej lokalizacji. Funkcje nowej zabudowy na terenie parków powinny umożliwiać utrzymanie i wykorzystanie parku.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabytkowej zabudowy;
- ochrona relikwii osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Na Redze i w jej otoczeniu funkcjonują szlaki turystyczne. Rega jest popularną trasą kajakową. Znane są zabytki miast nad rzeką.

❖ **WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021–2024, zwany dalej „WPONZ 2021–2024”**

(przyjęty Uchwałą nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 28 października 2021 roku)¹⁵

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

„WPONZ 2021–2024” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego UMWZP, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa. Wobec innych właścicieli zabytków może pełnić jedynie funkcję wspomagającą, doradczą, opiniotwórczą.

Samorząd Województwa w ramach aktualnych możliwości finansowych i organizacyjnych może tworzyć warunki wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa

¹⁵ Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593.

Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

W osiągnięciu celów „WPONZ 2021–2024” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane), na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego. Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Cele „WPONZ 2021–2024” to:

- I. Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego łąd przestrzenny województwa zachodniopomorskiego.
- II. Zwiększenie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego.
- III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

Cel perspektywiczny I

„Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność utrzymania spójności Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z celami WPOnZ 2021–2024 oraz uwzględniania ich w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego (WZ), a także w dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej i innych dokumentach programowych WZ, dotyczących np. edukacji, turystyki, środowiska przyrodniczego. Wskazano też na konieczność wspierania procesu opracowywania powiatowych

i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków oraz monitoring zmian prawa w zakresie ochrony zabytków.

Cel operacyjny: „integracja opieki nad dziedzictwem, krajobrazem kulturowym i środowiskiem przyrodniczym”

- m.in. przez opracowanie **Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego**, a także wzmocnienie wykorzystania potencjału dziedzictwa przez system ochrony krajobrazu kulturowego.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zabytków” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opieka nad drewnianym, rodzimym budownictwem ryglowym, jako wyróżnikiem kulturowym regionu;
- działania na rzecz utworzenia parku etnograficznego i tworzenia „Wirtualnego skansenu przy drodze OD STAREGO KRAKOWA DO NOWEGO WARPNA”;
- wspieranie działań na rzecz zabezpieczania obiektów zabytkowych przed zagrożeniami;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami („dobre praktyki” konserwacji i rewaloryzacji).

Cel operacyjny: „współodpowiedzialność za zabytki i lokalne dziedzictwo zakłada wspieranie samorządów lokalnych w działaniach na rzecz opieki i ochrony zabytków (np. gminne i powiatowe programy opieki, gminne ewidencje zabytków).

Cel perspektywiczny II

„Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne, z czego jeden dotyczy **form finansowania zadań** związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego (np. dotacje na prace renowacyjne i konserwatorskie dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków i **ujętych w gminnych ewidencjach zabytków**) oraz z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozwój wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach dostępnych turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków, tradycje niematerialne i patriotyczne;
- działania na rzecz zagospodarowania obiektów zabytkowych na cele turystyczne i gospodarcze;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny: „tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami” kładzie nacisk na wspieranie rozwoju oferty turystycznej opartej o zabytki i elementy dziedzictwa oraz gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, z wykorzystaniem miejscowych tradycji.

Cel perspektywiczny III

„Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne związane z edukacją regionalną i promocją zabytków oraz walorów kulturowych regionu, w tym wspieranie funkcjonowania lokalnych muzeów i izb regionalnych.

Cel operacyjny: „edukacja i promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego” wskazuje na następujące zadania:

- organizacja wydarzeń związanych z popularyzacją dziedzictwa regionu kierowanych do szerokich grup społecznych – np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa, Europejskie Dni Dziedzictwa, Noce Muzeów;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do działań edukacyjnych i promocyjnych województwa;
- popularyzacja wiedzy o historii, zabytkach i dziedzictwie województwa i jego ochronie, ze szczególnym uwzględnieniem dynastii Gryfitów, z wykorzystaniem nowych technologii cyfryzacji zabytków;
- kształtowanie postaw patriotycznych w kontekście historii regionu;

❖ POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

(przyjęta uchwałą nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka kulturalna województwa zachodniopomorskiego”)

Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla Polityki kulturalnej województwa zachodniopomorskiego określono 3 priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze;
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury;
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe.

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie do roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

W ramach realizacji priorytetu 3. (Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe) działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W dokumencie zapisano:

„Dziedzictwo kulturowe regionu przez wiele powojennych lat było postrzegane jako swego rodzaju balast. Konsekwencje tego stanu są odczuwane pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację zachowanego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zaszłości oraz do zachowania tego, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych. Należy podkreślić także inną percepcję dziedzictwa, inną identyfikację mieszkańców regionu z krajobrazem kulturowym niż w innych regionach Polski.

Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna, aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę zachodniopomorską.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

W ramach priorytetu wskazane zostało, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje, na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego, Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodniopomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat.

❖ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

Polityka, określona w perspektywie roku 2030, stanowi element kompleksowego planu działań mających na celu tworzenie jak najlepszych warunków życia i pracy mieszkańców, z postrzeganiem potencjału gospodarczego jako istotnego czynnika wzrostu. Turystyka stanowi istotną dziedzinę gospodarki województwa zachodniopomorskiego i jest akceleratorem aktywizacji społecznej, rozwoju regionalnego, pogłębiania procesów integracyjnych. Jako silnie powiązana z rozwojem kultury, w tym dziedzictwem kulturowym, a także sportu, ochroną środowiska, rolnictwem, transportem i zdrowiem, znajduje odniesienia w wielu dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i europejskim.

❖ **PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU ŚWIDWIŃSKIEGO¹⁶**

Dotychczas nie został opracowany Powiatowy Program opieki nad zabytkami. W sposób pośredni problematyka opieki nad dziedzictwem kulturowym została zaakcentowana w innych dokumentach (uchwałach) powiatu świdwińskiego.

Dofinansowania remontu zabytków

(Uchwała NR XLII/218/10, z dnia 28 września 2010 roku w sprawie udzielenia dotacji na prace konserwatorskie...)

Zarząd Powiatu Świdwinie, działając zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. udziela dotacji z budżetu Powiatu na prace konserwatorskie, remontowe lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Uchwałą Nr 135/269/10 z 15 listopada 2010 r. zatwierdzono „wzór wniosku o udzielenie dotacji”.

Wnioski sprawdza pod względem merytorycznym Rada Powiatu, przedstawiając następnie Radzie Powiatu propozycje; decyzję podejmuje Rada Powiatu w drodze

¹⁶ Źródło – ankiety Biura Dokumentacji Zabytków.

uchwały. Kontrola zgodności realizacji wniosku z umową przeprowadzana jest przez upoważnionych pracowników Starostwa Powiatowego.

W 2024 roku Rada Powiatu przyznała dotacje na prace przy obiektach sakralnych:

- parafia p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Połczynie-Zdroju – 20 tys. zł na prace konserwatorskie przy zabytkowych organach;
- parafii Wniebowzięcia NMP w Toporzyku na projekt wymiany pokrycia dachowego (5 tys. zł);
- parafii Jana Chrzciciela w Redle na renowację organów w łęgach (20 tys. zł).

W 2023 r. (Uchwała Nr LII/257/23 RP w Świdwinie z dnia 28 września 2023 r.), w ramach dofinansowania inwestycji z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków Polski Ład, przyznano dotację dla parafii rzymskokatolickiej **pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Świdwinie** w wys. 3571429 zł, w tym z budżetu powiatu 71 tys. zł na „Rewitalizację iglicy kościoła(…)”

Biuro Rady Powiatu prowadzi wykaz przyznanych dotacji.

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY MIASTO ŚWIDWIN

4.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

Świdwin to około piętnastotysięczne miasto (siedziba gminy i powiatu) położone w środkowo-wschodniej części województwa zachodniopomorskiego; o powierzchni ponad 22 km². Oddalony o 120 km na wschód od Szczecina i 60 km na zachód od Koszalina. Miasto sąsiaduje bezpośrednio z gminą wiejską Świdwin, a od południa z gminą Brzeżno; leży na Pojezierzu Zachodniopomorskim, na płn.-wschodnim krańcu Pojezierza Drawskiego, zwieńczonego Wzniesieniem Świdwińskim. Obszar ten charakteryzuje się zróżnicowanymi formami krajobrazu polodowcowego, licznymi jeziorami, ciekami wodnymi i lasami. Wzniesienie Świdwińskie to wysoczyzna (80-120 m n.p.m.) morenowa (denna) z falistą, urozmaiconą doliną przełomową Regi.

Rega dzieli miasto na dwie części – wschodnia jest większa od zachodniej. Rzeka o długości 199 km wpada do Morza Bałtyckiego w kurorcie Mrzeżyno i łączy Świdwin z miastami Łobez, Resko, Gryfice, Trzebiatów. Dorzecze Regi wynosi 2672 km². Rzeka ta w obrębie miasta ma szerokość 5-8 m i głębokość do 2 m i nadaje się do spływów kajakowych. Przez Świdwin przepływa też niewielka Galbena (12,2 km), która jest ciekim wodnym i wpada do Regi.

W pobliżu miasta znajdują się dwa jeziora: Bukowiec i Wilczkowo połączone ze sobą ciekim wodnym oraz z Regą, co sprzyja uprawianiu kajakarstwa. Miasto leży na skrzyżowaniu dróg wojewódzkich nr 151, nr 152 i nr 162; linia kolejowa zapewnia połączenie w kierunku Szczecina, Koszalina, Kołobrzegu.

4.2. RYS HISTORYCZNY¹⁷

PRAHISTORIA

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie Świdwina datowane są na około 3000 lat p.n.e i związane są z kulturą pucharów lejkowatych, której relikty odnalezione zostały w rejonie linii kolejowej do Połczyna-Zdroju, na płn.-wschód od ul. Kołobrzeskiej. Relikty osady, odkrytej przez Ryszarda Kirkowskiego potwierdzają obecność społeczności rolniczej na terenie górnej Regi w okolicach Świdwina.

Kolejna cezura w procesach osadniczych wiązała się z kulturą łużycką (od ok. 1250 r. p.n.e.); następnie epoka wpływów rzymskich i wędrówek ludów w V-VI wieku n.e. z ich zmianami ludnościowymi, społeczno-ekonomicznymi i etnicznymi. Większość znalezisk zlokalizowana jest na terenie nieurbanizowanych zboczy i płaskowyżu przeciętego doliną Regi, co wynika z rolniczego użytkowania terenu sprzyjającego zachowaniu śladów osadnictwa pradziejowego. Nie wyklucza to osadnictwa w dolinie rzeki, o czym

¹⁷ Podstawę stanowi rys historyczny i kalendarium zawarte w poprzednich GPOnZ dla Miasta Świdwin, oprac. VERBUM.

zdaje się świadczyć etymologia nazwy miasta - wymienione w dokumencie z 1280 r. „Skwilbin” oznacza „krążek na bagnie”, co dobrze oddaje topografię osady otoczonej Regą i jej odnogą.

Pradawna osada słowiańska prawdopodobnie ulokowała się w dolinie rzeki Regi, w jej górnym biegu. Rega stanowiła naturalne zaplecze dla powstania osad, grodów i miast. Oprócz Świdwina nad Regą leży Łobez, Resko, Płoty, Gryfice, Trzebiatów. Szerokość pradoliny w okolicy Świdwina osiąga w linii prostej ponad 1,5 km, a wysokość zboczy dochodzi do 120 m, co stwarzało korzystne warunki do przeprawy w tym miejscu. Geneza i późniejszy rozwój miasta ściśle związany był z jego położeniem w miejscu przeprawy i możliwością kontroli szlaku komunikacyjnego z terenów Wielkopolski do Kołobrzegu i Białogardu oraz rzeką do Łobza i dalej w kierunku Stargardu i Szczecina.

Za czasów Mieszka I całe Pomorze weszło w skład państwa Polan, lecz już w 1025 r. zachodnia jego część (z Pojezierzem Drawskim) odpadła od królestwa. Ponownie obszar ten znalazł się w granicach państwa polskiego po podbojach Bolesława Krzywoustego, ale po jego śmierci Pomorzem podzielili się lokalni książęta z dynastii Gryfitów. Powszechnie przyjmuje się, że ziemia świdwińska utożsamiana z występującą w dokumencie z 1280 r. „ziemią Cinneborch”, już w XII wieku stanowiła część kasztelanii kołobrzeskiej, która po podziale dynastycznym z początku XIII wieku przeszła pod panowanie książąt wołogoskich. Książę Warcisław III południową część tego terytorium (Cinneborch) wyodrębnił, jako Sarchthitze w 1254 r. przekazał premonstratensom z Białoboków koło Trzebiatowa. Po jego bezpotomnej śmierci Barnim I szczeciński dokonał ponownego zjednoczenia dzielnic zachodniopomorskiej i prawdopodobnie odebrał „terra Sarchthitze” norbertanom oddając im w zamian Świdwin z okolicą. W 1276 r. pozostałą część terytorium kasztelanii kołobrzeskiej książę sprzedał biskupowi Hermanowi von Gleichen, który wcześniej został właścicielem wschodniej części kasztelanii kołobrzeskiej zastrzegając, aby przekazane terytorium nigdy nie dostało się w ręce margrabiów brandenburskich. Książę Barnim chciał w ten sposób zabezpieczyć się przed ekspansją terytorialną Brandenburgii, która stanowiła realne zagrożenie dla książąt pomorskich.

HISTORIA MIASTA - k a l e n d a r i u m

1280 (13 czerwca) – pierwsza wzmianka źródłowa o Świdwinie zamieszczona w dokumencie rozstrzygającym spór graniczny między biskupem kamieńskim, a margrabiami magdeburskimi; pojawia się nazwa *Schiulbeyn*.

1290 - książę pomorski Bogusław oddaje ziemię świdwińską Brandenburgii w zamian za ziemię białogardzką i Dobrą.

1292 - lokacja miasta Świdwin w zakolu Regi, przed 1292 r. budowa zamku i umocnień ziemnych wokół miasta.

1296 - przywilej lokacyjny dla miasta.

1317 - miasto i zamek świdwiński należą do biskupstwa w Kamieniu Pomorskim.

1319-1385 - miasto i zamek należą do rodu Wedlów, którzy otaczają je murami obronnymi.

1338 - fundacja kościoła Najświętszej Maryi Panny.

1344 - powstaje sąd miejski w Świdwinie.

przed 1369 - w Świdwinie wybudowano szpital Św. Ducha.

1374 - Wedlowie składają hołd lenny królowi czeskiemu Wacławowi.

1376 - Świdwin wymieniony wśród miast Marchii Brandenburskiej jako lenno Wedlów w spisie cesarza Karola IV.

przed 1378 - wybudowano ratusz w Świdwinie.

1378 - Hans von Wedel, pan na Świdwinie odnawia spalone w czasie pożaru ratusza przywileje miasta.

1383 - Hans von Wedel zostaje namiestnikiem margrabiego Zygmunta.

1384 - miasto wraz z zamkiem przechodzi na własność Zakonu Krzyżackiego i składa hołd wielkiemu mistrzowi, na zamku w Świdwinie urzęduje wójt krzyżacki i namiestnik Nowej Marchii.

1384-1450 - trwają prace przy przebudowie zamku świdwińskiego.

1390-1403 - liczne grabieże w okolicy Świdwina – namiestnicy donoszą wielkiemu mistrzowi o kontaktach pomorskich rodów z Polakami, o niszczeniu okolicznych wsi przez Pomorzan.

1409 - wójt świdwiński pisze do wielkiego mistrza, że grozi mu dostanie się w ręce Polaków.

1410 - Świdwin nawiedziło wielkie trzęsienie ziemi.

1411 - namiestnik Nowej Marchii Albrecht von Dube melduje, że ród von Kleist dokonał na Ziemi Świdwińskiej wielu rozbojów, zabierając owce, bydło i konie.

1413 - namiestnik Nowej Marchii - Sander Machnitz donosi, że von Manteufel napadł i obrabował mieszkańców Świdwina, Drawska (Dramburg) i Złocieńca (Falkenburg).

1414 - namiestnik Aleksander von Machnitz przesyła wielkiemu mistrzowi wykaz szkód zadanych przez Polaków Nowej Marchii w latach 1412 - 1414. Wylicza je na 2349 kop czeskich groszy.

1433 - namiestnik Walter Kerskorff melduje się wielkiemu mistrzowi, że tutejszy zamek jest całkowicie ogołocoony i nie ma pieniędzy, ani dóbr, aby utrzymać napływające tu tłumy żołnierzy i wojennych uciekinierów. Na strychu (poddaszu) nie ma już w ogóle zboża.

1434 - sprzymierzone z Polakami wojska husyckie paląc wszystko wtargnęły do Nowej Marchii, zniszczyli Soldin (Myślibórz), i pomaszerowali na czele swego dowódcy Ziska na Świdwin uszkadzając wszystkie leżące na drodze miasta i wsie.

1438 - w Świdwinie panuje powszechna zaraza nazywana "wielką śmiercią".

1440 - wielki mistrz zezwala na założenie klasztoru kartuzów w Świdwinie.

1440 - namiestnik Nowej Marchii Walter von Kirschkorb melduje wielkiemu mistrzowi, że wrogowie zalegają na wszystkich drogach i trasach i blokują mu drogę do Nowej Marchii.

1442 - kościół w Świdwinie otrzymuje wielki dzwon z napisem: "o rex gloriae Christe veni cum pace" ("Królowi chwały Chrystus przybył czynić pokój").

1444 (2 grudnia) - wójt Świdwina melduje wielkiemu mistrzowi, że ujęty został nagroźniejszy rozbójnik Eckard von Manteuffel.

1445 (2 lutego) - wójt Świdwina, uskarża się na szerzące się rozboje pana Leckow, „przed którym nic w kraju nie jest bezpieczne”.

1447 (21 września) - w obecności czcigodnego wójta Waltera Kirschkorba została zawarta umowa między radą miasta i klasztorem kartuzów, na mocy której miasto przydziela mnichom przestrzeń przed miastem, położoną nad Regą w celu budowy klasztoru oraz oddaje dom na wieczność w mieście, aby mogli wygodniej prowadzić interesy i sprawy swojego klasztoru z zastrzeżeniem zwrotu w przypadku: "gdyby klasztor uległ ruinie, a kartuzi odeszli".

1455 (Wrocław) - układ między margrabią Fryderykiem II i zakonem niemieckim. Na mocy niego margrabia może posunąć się ze swoimi wojskami aż pod Świdwin. Zamki w Drezdenku (Driesen) i w Świdwinie muszą być niezwłocznie udostępnione. Koszt przemarszu wojennego wojsk z Frankfurtu do Świdwina pokrywa zakon.

1455 - elektor brandenburski Fryderyk II przybywa do Świdwina i przejmuje miasto z rąk wójta krzyżackiego.

1455-1540 - Świdwin pod panowaniem Hohenzollernów.

1505 - wieżę kościoła mariackiego pokryto blachą miedzianą.

1507 - książę Joachim i margrabia Albrecht uwalniają miasto Świdwin na 10 lat z obowiązku odprowadzania podatku od włości (gruntowego), aby za pieniądze te pobudowali mury, bramę miejską i fosy.

1511 - książę Joachim i margrabia Albrecht powierzają rycerzowi Krystianowi Borek na okres 3 lat urząd starosty i przekazują mu miasto, zamek i urząd w Świdwinie.

1533 - burmistrzem Świdwina zostaje Hans Ziebbel.

1538 (17 marca) - po raz pierwszy nabożeństwo w kościele farnym odprawiono w języku niemieckim i zapoczątkowano reformację.

1539 – sekularyzacja zakonu kartuzów, ich dobra przejmuje miasto.

1540 - w świdwińskiej kancelarii sporządzono rozporządzenie krajowe margrabiego Johanna. 15 czerwca - margrabia Johann wymienia z zakonem joannitów należące do nich komturstwo Chwarszczany na urząd w Świdwinie, który przekazał zakonowi ze wszystkimi korzyściami i prawami wyłączając zwierzchność nad ziemią i prawo pobierania podatku gruntowego. Do urzędu w Świdwinie należały wsie: Biały Zdrój, Ruthagen(?), Rusinowo, Pęcierzyno, Ciechnowo, Jastrzębniki, Dołganów, Kluczkowo, Smardzko, Chomętowo, Lipce, Przybysław, Więclaw, poza tym we wsiach Lekowo 4 włości, Łabędzie - 8 włości i w Pótlchlebiu 7 włości. Burmistrzowi, rajcom miejskim i gminie przedstawiono komtura Melchiora von Barfuss jako namiestnika margrabiego,

stwierdzając zarazem, że komturowie będą też starostami Świdwina i Drawska (Dramburg). Kilka wsi wbrew układowi włączono do, utworzonego z dawnych posiadłości kartuzów, urzędu książęcego.

1540-1599 - Świdwin komturią zakonu joannitów.

1540 - komturem w Świdwinie i starostą jest Melchior von Barfus.

1545-1564 – komturem zostaje Franz von Neumann (syn burmistrza w Sagan w l. 1537 - 1542 rektor szkoły w Cassen), potem tajny sekretarz margrabiego Johanna, kanclerz rządu w Kostrzynie (Küstrin) przełożony komturii Brandenburg.

1552 - margrabia Johann wraz z małżonką odwiedzają Świdwin.

1562 - według katastru miejskiego margrabiego Johanna miasto Świdwin ma 608 włók i zajmuje pod tym względem 13 miejsce wśród 28 miast Nowej Marchii i płaci z nich 2 talary 10 groszy i 4,5 - feniga podatku.

1579 - Georg von Wedel komturem w Świdwinie.

1572 - miasto miało 12 szlachciców, wśród nich Georg von Wedel - starosta świdwiński.

1572 - rozpoczęto budowę organów w kościele farnym.

1575 - na miejscu starej szkoły pobudowano nową, której budynek przetrwał do 1861 r.

1579 - stanowisko obejmuje Dietleff von Winterfald; wystawiony został przez książęcego komisarza rejestr spadkowy o posiadłości komturii: "przyznaje mu się wszystkie prawa do Świdwina, za wyjątkiem domu kartuzów przed Świdwinem, jak też książę zatrzymuje sobie folwark w Krosinie (Grossin) i Kluczkowie (Klutzkow). Książę zastrzega sobie także akcyzę z miasta Świdwin i podatek od włóki łącznie z sądownictwem i karami sądowymi nad miastem.

1584 - w Świdwinie grasuje zaraza, tylko w 3 domach nie było ofiar.

1599 (28 stycznia) - margrabia Joachim Friedrich potwierdza przywileje Świdwina.

1610 - książę Johann Sigismund potwierdza przywileje miasta Świdwina.

1618 - przed wybuchem wojny trzydziestoletniej Świdwin liczył 197 obywateli, w tym 74 browarników.

1619 (19 lipca) – podczas tragicznego pożaru spłonęły domy m.in.: Paula Poltzen, Petera Andreas Christopcha Waltersa, Johanna Hinrich, Heinricha Tesmer, Paula Montei, oraz chałupy Johanna Jakobisa, Samuela Waltera, Michela Belingsa, Adama Kolbergena.

1626 - zmieniono układ z 1526 i 1580 roku i ugruntowano regułę zakonną, że mianowany przez mistrza zakonu następca musi prosić księcia o nominację na starostę, po czym obsadzony jest na stanowisku przez rząd Nowej Marchii i zaprzysiężony przez mistrza Zakonu Komisarza.

1627 - do miasta wkroczyły pierwsze wojska cesarskie z kompaniami Chorwatów i walońskich regimentów (1500 ludzi). Miasto musiało ich od 6 grudnia 1627 do 8 sierpnia 1630 za 32046 talarów kwaterować.

1628 - nadciągnęła osobista gwardia Wallensteina: 400 zbrojnych jeźdźców.

- 1630 (8 sierpnia) - walka Szwedów z „cesarskimi”, którzy wycofali się. Spłonęły stodoły z ziarnem, mieszkańcy zbiegli.
- 1635-1649 - trwa okupacja Świdwina. Najpierw miasto otrzymał Steno Bielke, potem generał Stallhans, a w końcu generał Mortaigne. Prawowity komtur przebywał 14 lat na wygnaniu.
- 1638 - Martin Weber przełożony sądu świdwińskiego donosi komturowi, że komturia została zrujnowana do podstaw. Na folwarkach nie ma owiec ani bydła, nie obsiano ozimin, wsie opustoszały. Od 3 lat musiał się stacjonować w Polsce, w mieście Tempelburg, gdyż Szwedzi okupują komturię.
- 1643 - piechota cesarska i Polacy szturmują miasto i zamek.
- 1650 - miasto nabywa majątki Łabędzie, Wilczkowo i dom kartuzów.
- 1655 - książę Friedrich Wilhelm potwierdza przywileje miasta.
- 1668 - runęła słynna wieża (?) zwana "Pikiem Pomorza".
- 1680 - książę Brandenburgii żąda informacji w jakim stanie było miasto przed rokiem, czy starczyło pożywienia i istniało rzemiosło; przez co miasto wpadło w tak zły stan i w jaki sposób może ono podnieść się i rozwijać.
- 1689 (16 kwietnia) - wielki pożar zniszczył miasto. Ocalało zaledwie pojedyncze domy na ulicy Budowlanej i przy bramie Młyńskiej.
- 1692 - Johann Bulfius zostaje zatwierdzony przez książęcy rząd na burmistrza. W Kolegium rady miejskiej wymienia się: Andreas Leddin, Peter König, Michael Splitt, Henrich Wurfbajn, Johann Heinrich, Joachim König, Martin Messerschmid. Te same nazwiska występują w 1699.
- 1696 (13 października) - przywileje dla wszystkich krawców.
- 1697 - Immanuel Kraemer został aptekarzem w Świdwinie.
- 1707 - urząd starosty i komtura objął Hans Heinrich Flemming, pruski tajny radca prawny, który rządził do 1711 roku, był on dobroczyńcą biednych i ufundował kasę spadkową.
- 1714 - Fryderyk von Podewils przewodniczącym sądu grodzkiego i starostą powiatu.
- 1716 - Świdwin miał 146 domów i 134 mieszczan.
- 1721 - Od 1 stycznia 1713 do końca grudnia 1729 pobudowano 28 nowych domów, 40 domostw było opuszczonych, a 42 zajęli nowi mieszkańcy.
- 1736 - zmarł komendant Eisbert von Bodelschwingh; komturię objęli w równych prawach Aleksander hrabia von Warttensleben i Fryderyk Wilhelm von Kalkstein.
- 1740 - odnowienie i odbudowa przedniej strony zamku.
- 1741 - zaczyna obowiązywać reforma fryderycjańska z nowym prawem budowlanym (zakaz krycia domów strzechą, konieczne systemy kominowe).
- 1743 (16 luty) - zatwierdzone zostaje tujejsze bractwo strzeleckie.
- 1750 - Miasto ma 1129 mieszkańców.
- 1755 - Dawid Haeger chirurgiem w Świdwinie.

- 1758 - sędzią miejskim jest Horn, burmistrzem Karsten.
- 1760 (06 czerwca) - do Świdwina wkroczyła armia rosyjska. O ich marszach i rabunkach mówi dziennik pastora Steinbrück i Rusinowa (Rutzenhagen), częściowo wydrukowany w kronice Kühna.
- 1763 - burmistrz i rada ogłaszają zbiórkę pieniędzy na niezbędną naprawę kościoła. Kwota niezbędna to 1574 talary.
- 1772 - Fryderyk Wielki przydziela miastu mąkę chlebową z magazynu w Kołobrzegu.
- 1776 - starostą w Świdwinie został hrabia Rzeszy i minister rzeczywisty państwa i wojenny Finek von Finkenstein.
- 1784 - sąd grodzki i sąd starosty (powiatowy), któremu podlegała szlachta i osobistości powiatu świdwińskiego i drawskiego został zniesiony i zespolony z amtem Nowej Marchii.
- 1784 - miasto otrzymało 1000 talarów od Fryderyka Wilhelma, dzięki czemu uwalnia się z długów wojennych.
- 1785 - miasto otoczone jest murem z dwiema wieżami i dwiema bramami, liczy 258 domów; działa szkoła. Miejscowość liczy 400 mieszkańców (łącznie 2000 dusz), w tym 18 włókienników i 20 sukienników i 4 Żydów (kramarze).
- 1787 - rozpoczęła się rozbiórka murów miejskich, miasto sprzedało fragment wału ziemnego od Bramy Kamiennej.
- 1791 (22 grudnia) - fabrykant mydła Christian Friedrich Klug nabywa prawa obywatelskie. Zakłada on gospodę, która długi czas (do 1840) była pierwszą w miejscowości i odegrała wielką rolę w czasach francuskich. Kupcy, sukiennicy, browarnicy, mistrzowie murarscy, krawcy nabywają prawa obywatelskie.
- 1801 - miasto liczy 1607 mieszkańców.
- 1805-1807 - przemarsz armii rosyjskiej przez miasto podczas kampanii napoleońskiej.
- 1809 - Świdwin liczy 1515 mieszkańców w 262 gospodarstwach domowych. W mieście jest 177 mistrzów (25 sukienników, 42 szewców, 11 krawców, 14 włókienników, 5 kuśnierzy, 11 cyrulików, 2 rzeźników, 6 garncarzy, 4 kupców.
- 1809 (22 lutego) - po raz pierwszy odbyły się wybory deputowanych miejskich
- 1810 - ze wsi należących do byłej komturii Świdwin utworzony zostaje Urząd Kolonialny Świdwin (tzn. Urząd Dóbr Skarbowych - Państwowych). Zarządcą dóbr skarbowych z tytułem najwyższego urzędnika dóbr kameralnych zostaje Aktuarius Zietken.
- 1814 - Brama Młyńska została zburzona.
- 1815 - dokonano nowej reformy administracyjnej, wprowadzono podział na prowincje, rejencje i powiaty; powiat świdwiński przetrwał do 1932 r. Do okręgu rządowego w Koszalinie (Köslin) włączono miasta Nowej Marchii Świdwin i Drawsko (Dramburg).
- 1816 - miasto liczyło 1804 mieszkańców, a powiat łącznie z miastem 8440.
- 1816 - w Świdwinie stacjonuje kadra 3 batalionu utworzonego w 1815 r. 9 pomorskiego regimentu landwery.

- 1817 - z zestawienia zbiorczego wynika, że miasto ma 5030 talarów długu, z których większość powstała w latach 1807/8; 200 talarów pozostało jeszcze z okresu wojny 7-letniej, a 550 to koszty procesowe w Kluczkowskim sporze granicznym.
- 1818 - wały miejskie nazywane "trzema okopami" zostają zrównane i przebudowane (obecna ulica Nowomiejska).
- 1820 - w Świdwinie urządzono zbrojownię dla landwery, do czego wykorzystano skrzydło spichrzowe w zamku.
- 1821 (sierpień) – na obszarze Nowego Miasta zbudowano synagogę.
- 1824 (17 grudnia) - opis miasta przez burmistrza Brewinga.
- 1829 (Karl Beggerow) - cyklista z Kołobrzegu zakłada w Świdwinie przedsiębiorstwo żelazne.
- 1830 - Friedrich Holz Hüter, rymarz z Koszalina nabywa prawa cechowe, w 1832 r. zakłada przedsiębiorstwo (funkcjonowało do II wojny światowej).
- 1832 - w Niemierzynie (Nemmin) założono miejską cegielnię przy tutejszym lesie Hammer. Została ona wydzierżawiona i przynosiła dzierżawcy z każdego wypału cegły 40 talarów.
- 1834 - miasto ma 2815 mieszkańców, powiat 9359, razem 12174 mieszkańców.
- 1837 - wzniesiono nowy budynek szkolny przy ulicy Młyńskiej (Mühlenstr).
- 1838 - zakończono separację (rozdzielanie) gruntów; 263 właścicieli ziemskich znalazło się w mieście. Obywatele, których grunty były dalej położone pobudowali się na nich. Od tego czasu powstaje tzw. "Nowy Świdwin".
- 1839 – burmistrzem został Ferdinand Zuncker, Buchterkirch zakłada słodownię i browar. A. J. Klek sklep kolonialny.
- 1845 - miasto liczy 5422 mieszkańców.
- 1845 (16 stycznia) - radni miejscy postanawiają utworzyć z inicjatywy radcy sądowego Borusa Towarzystwo Upiększania Miasta (istniało do 1871 r.), któremu miasto udzieliło subwencji 50 talarów. Pierwszą inwestycją była tzw. Góra Szubienic - (Galgenberg).
- 1847 - powstanie świdwińskiego rolniczego Towarzystwa Afiliowanego. Przewodniczącym był przez długie lata Braun z Krosina.
- 1851 - Philipp Mannheim zakłada manufakturę, powstaje zespół budynków przemysłowych Młyna Zamkowego.
- 1852 (1 sierpnia) - rozwiązano sesję radnych miejskich, a utworzono radę gminną (wg ustawy z 11 marca 1850). Kupiec Achilles został wybrany wójtem.
- 1853 (30 maja) - wprowadzono nową ustawę miejską.
- 1855 (26 stycznia) – zatwierdzono statut miejskiej kasy oszczędności.
- 1855 - Świdwin ma 4306 mieszkańców, powiat 13166, razem 17472 mieszkańców.
- 1856 - Jakobus Friedmann zakłada przedsiębiorstwo zbożowe i bank (upadł w 1885).

- 1856 (5 listopada) - właściciel drukarni książek Karl Kühn, który na początku roku założył w Świdwinie drukarnię, wydaje "Świdwińską Gazetę Powiatową (gazeta ukazywała się 1 raz w tygodniu).
- 1857 (7 grudnia) - metropolita wrocławski utworzył w Świdwinie parafię katolicką, (dla powiatu świdwińskiego, części białogardzkiego i Reska).
- 1859 - postanowiono wprowadzić jesienią oświetlenie ulic.
- 1859 (1 czerwca) – uruchomiono linię kolejową na trasie Stargard - Koszalin.
- 1859 - powiat ma 17949 mieszkańców, miasto 4725.
- 1861 - miasto liczy 5043 mieszkańców (powiat 18749). W Świdwinie jest 12 budynków użyteczności publicznej i 425 prywatnych. Do szkół uczęszcza 1028 dzieci. Do miasta należy 7537 mórg roli, 579 mórg łąk i 2381 mórg pastwisk.
- 1861-1863 - budowa szosy do Kołobrzegu do granicy powiatu.
- 1861 –w mieście powstaje szkoła średnia dla chłopców i dziewcząt.
- 1862 (15 czerwca) - położono kamień węgielny pod budowę szkoły dla dziewcząt. Wzniesiono ją kosztem 7000 talarów.
- 1862 - w mieście powstaje fabryka papy Meyera i A. F. Hackerta.
- 1862 - świdwińscy Żydzi zakładają Towarzystwo Kadyjsko - Hebrajskie w celu opieki nad chorymi i pochówku zwłok.
- 1864 - miasto ma 5425 mieszkańców, powiat 14257.
- 1864 - radni miejscy podejmują decyzję o utworzeniu gimnazjum.
- 1866 (8 czerwca) - batalion landwehry opuszcza Świdwin (wojna prusko-austriacka).
- 1866 (30 października) - cmentarz przy drodze do Niemierzyna (Nemmin) zostaje powiększony o 4,5 morgi i wyświęcony. W mieście zmarło w tym roku 320 osób (około 200 w wyniku epidemii cholery).
- 1867 - wzniesienie nowego ratusza, miasto ma 5481 mieszkańców.
- 1867 - Carl Piper założył zakłady przetwórstwa drewna (wraz z tartakiem).
- 1868 - miasto sprzedaje przedsiębiorcy Trappowi (papiernia) budynki miejskiej cegielni, za 225 talarów i wydierżawia przyległe do niej grunty.
- ok. 1870 – powstaje zespół budynków pocztowych.
- 1871 (1 kwietnia) – likwidacja 3 dyliżansów ze Świdwina do Połczyna i Szczecinka i przeniesione do Rąbina (Rambin). Przez to Kunze zlikwidował swoją powozownię pocztową.
- 1871 - Franz Brüger z Drawsko (Dramburg) zakłada fabrykę octu, w mieście powstało Towarzystwo Rzemieślnicze.
- 1874 - szkoła elementarna (podstawowa) składa się z 18 klas; kadrę stanowiło 15 nauczycieli i 2 nauczycielki.
- 1875 (1 grudnia) - Świdwin liczy 5574 mieszkańców.
- 1877 - powstała szkoła rolnicza; doktor Gruber zostaje wybrany jej dyrektorem.

- 1878 (październik) - otwarto nowy szpital.
- 1879 (11 września) - cesarz Prus Wilhem I przejeżdża przez Świdwin. Na dworcu zebrali się wszyscy urzędnicy i szkoły.
- 1879 - urząd sądowy w Świdwinie ma 2 sędziów.
- 1880 (1 grudnia) - miasto liczy 6.016 mieszkańców; wzniesiono nową synagogę, na nowej ulicy Nowomiejskiej (koszt budowy wyniósł 54.000 marek).
- ok. 1880 - przekształcono zespół dworsko-folwarczny Wachholz-Hausen (na miejscu domu kartuzów) w zespół przemysłowy z obszernym parkiem – obecnie miejski.
- 1881 (7 sierpnia) - burdy antyżydowskie w Świdwinie. Motłoch zdemolował i splądrował żydowskie sklepy, za co miasto musiało zapłacić 9.590 marek odszkodowania.
- 1881 (18 grudnia) - kościół Mariacki zostaje wyświęcony przez generalnego superintendenta. Obecni przy tym m.in.: przewodniczący konsystorialny Heindorf, dyrektor prowincji von der Goltz, prezes rządu prowincji Clairon d'Hausonwille. Kościół został wewnątrz całkowicie odrestaurowany; ambonę przeniesiono, wyposażono go w nowe organy i ołtarz.
- 1882 (5 października) - poświęcono nowy cmentarz.
- 1885 (16 października) - wzniesiono budynek strzelniczy w parku, a obie budy służące dotąd jako restauracja, zostały zburzone.
- 1887 (21 marca) - z okazji uroczystości „90-tych urodzin majestatu cesarskiego” odbył się pochód z pochodniami różnych organizacji, a następnego dnia miała miejsce iluminacja.
- 1888 (sierpień) - uruchomiona zostaje garbarnia parowa Wolffa.
- ok. 1895 - powstał Kaiser Wilhelm Platz z monumentem cesarza (ob. Plac Jana Pawła II).
- 1910-1914 - w mieście powstał hotel Monopol (obecnie budynek Starostwa).
- 1911 - zbudowano wieżę widokową poświęconą Bismarckowi.
- 1914-1918 - w I wojnie światowej zginęło 202 mieszkańców Świdwina.
- 1917-1919 - w Świdwinie działa Rada Robotniczo-Żołnierska, dochodzi do zamieszek między uczestnikami demonstracji robotniczych a miejscowymi oddziałami straży miejskiej, pacyfikacja strajków przez oddział wojskowy z garnizonu kołobrzeskiego.
- 1920-1928 - powstało Przedmieście Szczecińskie (zasiedlone przez Niemców wysiedlonych z Wielkopolski).
- 1927-1928 - powstała komórka NSDAP w Świdwinie i komórki Greenschutzu (tzw. straży granicznej) od 1933 r. wcielone do Wehrmachtu.
- 1929 - wzniesienie kościoła Św. Michała (obiekt modernistyczny).
- 1932 - masowe wiece hitlerowskie w Świdwinie, po wygranych przez Hitlera wyborach znaczny wzrost szeregów miejscowej NSDAP, liczne ekscesy antyżydowskie.
- 1933 - w mieście powstaje filia banku Rzeszy.
- 1933-1937 - duża fala emigracji żydowskiej do Ameryki Południowej i Palestyny.
- 1936-1937 - powstaje żeński obóz pracy na świdwińskim zamku (RAD).

1938 (9/10 listopada) - Noc Kryształowa w Świdwinie; wysadzono synagogę, zbezczeszczono cmentarz, aresztowania i wywózka Żydów.

1939 - w Świdwinie mieszka 9702 obywateli.

1937-1940 - powstaje lotnisko nad jeziorem Bukowiec, wybudowane przez RAD.

Od 1940 - do miasta napływa ludność niemiecka przesiedlona z terenów wschodnich (Niemcy z Wołynia, Litwy, Łotwy), od 1944 r. przez miasto przechodzą transporty ewakuowanej ludności niemieckiej.

3 marca 1945 r. czołgi 64 Gwardyjskiej Brygady Pancерnej wkracają do miasta, które nie było obsadzone przez wojska niemieckie. Zostaje uszkodzona wieża kościoła.

5 marca 1945 r. Rosjanie podpalają centrum Świdwina – skala zniszczeń wojennych ok. 30% - skoncentrowały się one w śródmieściu.

1952 - Świdwin wyznaczono jako lokalizację dywizji wojsk lotniczych.

1958 – powstała tu Świdwińska Jednostka Wojskowa; od tego momentu losy miasta zostały związane ze stacjonującą to formacją wojskową.

w 1999 r. – reforma administracyjna, powstaje powiat świdwiński.

4.3. MIASTO ŚWIDWIN – ZASADNICZE ELEMENTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Dziedzictwo archeologiczne

Województwo zachodniopomorskie posiada kompletną ewidencję archeologiczną (w tym Archeologiczne Zdjęcie Polski – AZP)¹⁸.

Na terenie Świdwina (i okolic) do końca XX wieku odkryto (głównie w wyniku prac AZP) 95 różnego typu stanowisk archeologicznych. Znaleźiska nie posiadają wartości materialnej, stanowią zaś cenne źródło do badań i oceny prehistorii. Stąd też niezbędna jest ochrona potencjalnych reliktyw osadniczych przed zniszczeniem. Na obszarze miasta najliczniej reprezentowane są stanowiska średniowieczne, powszechnie łączone z momentem zasiedlenia miasta i powstania zamku, co może potwierdzać lokację miasta na tzw. surowym korzeniu.

W granicach administracyjnych Świdwina zabytkiem archeologicznym, wpisanym do rejestru jest obszar zamku - stanowisko 1, AZP 23-17/1, Nr rej. 8, z dnia 29.06.1953 r.

¹⁸ Inwentaryzacja AZP (od 1978 r.) opiera się na jednolitych zasadach penetracji terenowej (powierzchniowej) i dokumentacji odkrytych obiektów. Obszar Polski podzielony został na 8.000 tzw. „Obszarów AZP”, o wym. 5 x 7 km, stanowiących pojedyncze (sztucznie wydzielone) jednostki badawcze. Obecne (dane z 2014 r. ze „Studium uwarunkowań...”) granice administracyjne miasta Koszalina zajmują 8 takich obszarów (niektóre tylko fragmentarycznie).

Rozwój układu przestrzennego¹⁹

Średniowieczne miasto lokacyjne zostało założone na wschodnim brzegu Regi na planie zbliżonym do trapezu. Szczelnie wypełniało obszar piaszczystej łąchy o wymiarach 350 x 300 m. Mimo wojennych zniszczeń stosunkowo czytelna pozostała siatka ulic Świdwina z centralnie ulokowanym rynkiem, na którym w XIV wieku posadowiono ratusz - układ urbanistyczny średniowiecznego miasta został zniekształcony przez późniejszą XX-wieczną zabudowę. Odbudowa miasta od 1959 roku wkroczyła w fazę budowy nowych bloków wg doktryny ubogiego modernizmu obiekty nie trzymały się linii zabudowy, a zasada ich lokalizacji była otwartość, co przez ówczesne służby konserwatorskie zostało uznane za właściwą formę zabudowy starych miast. Niestety w Świdwinie, jeszcze po 1965 r. wyburzono zachowane na północy Starego Miasta (ul. Nad Regą, Rieczna, Myśliwska) i na całej długości wzniesiono w „układzie grzebieniowym” 5 wieloklatkowych bloków. Skutkiem tego zabytkowy układ urbanistyczny w swej reliktovej formie nie został utrzymany. Siłą rzeczy zachowały się relikty podziemne, będące swoistą księgą dziejów miasta, oczekujące na dogodne warunki rewaloryzacji (po badaniach archeologicznych).

Średniowieczne miasto umocnione było murami miejskimi, podwójnym wałem umocnień ziemnych od południa i wschodu rzeką Regą z jej odnogami opływającymi wzniesiony na wzgórzu zamek. Naturalną linię obrony wzmacniały nadrzeczne bagna. Do miasta prowadziły dwie bramy – Kamienna i Młyńska, trzecia brama – Zamkowa łączyła miasto z zamkiem. Przez długi czas topografia terenu ograniczała rozwój terytorialny miasta.

Najbardziej znany widok miasta to panorama wg Meriana z 1652 roku, na której widoczne jest miasto otoczone murami z basztami i bramami; dominantę wysokościową stanowił kościół z wieżą zwieńczoną stożkowym hełmem z iglicą i kurkiem oraz sygnaturką. Po prawej stronie miedziorytu ukazano Bramę Kamienną i najbardziej wysuniętą na wschód wieżę obronną – Kiek Pommern. Po prawej stronie kwartał rynkowy z ratuszem miejskim o schodkowych szczytach, zabudowany budynkami mieszkalnymi ustawionymi szczytami do ulicy. Z lewej strony – świdwiński zamek z wieżą obronną, otoczony fosą. Tło miedziorytu i pierwszy plan dobrze oddają ukształtowanie terenu i rolniczy charakter okolicy.

Na panoramie miasta wg Petzolda (1710-1715) oprócz murów otaczających stare miasto, zaznaczono ekspansję terytorialną w kierunku wschodnim, jak również zniszczenia wojenne: uszkodzone domostwa i mury (Brama Kamienna) – zniknęła sygnaturka nad nawą kościoła, wieża Kiek Pommern utraciła hełm a ratusz barokową wieżyczkę. Przebudowano również zamek.

Mury obronne rozebrano w XVIII i na początku XIX wieku. Do czasów współczesnych zachował się niewielki ich fragment przy ul. Nad Regą, stanowiący fragment ogrodzenia posesji Nad Regą 5a oraz jedna z trzech bram miejskich – Brama Kamienna. Liczne pożary nawiedzające Świdwin strawiły w przeważającej mierze drewnianą i szachulcową zabudowę miejską. Obowiązujące od połowy XVIII wieku

¹⁹ Analiza urbanistyczna rozwoju miasta za: Studium wartości kulturowych miasta Świdwina, praca zbiorowa J. Nekanda-Trepka, W. Feliński, M. Opęchowski i E. Wilgocki, Szczecin 2004.

nowe przepisy budowlane zakazywały m.in. krycia domów strzechą i wprowadzały obowiązek budowy solidnych kominów. Z końca XVIII wieku pochodził ryglowy budynek plebanii, rozebrany w latach 70-tych XX wieku (wpisany do rejestru zabytków wraz z powstałym około 1850 r. murowanym budynkiem w głębi działki kościelnej).

Rozebranie murów i wałów oraz zasypianie fos i odnóg Regi umożliwiło rozwój przedmieść – po wschodniej stronie powstało Nowe Miasto z ul. Nowomiejską wytyczoną na miejscu wałów. Po stronie północnej po wybudowaniu dworca – przedmieście północne powtarzające układ historycznej kompozycji Starego Miasta z dwoma ulicami zbiegającymi się na placu dworcowym (Drawska i Batalionów Chłopskich). W tym czasie zatarcie uległa również pierwotna odrębność miasta i zamku, fosy zostały zasypane a dziedziniec zamku wybrukowany (pocz. XIX w.). W połowie XIX wieku na wschodnim krańcu ówczesnego miasta powstał park miejski, stare cmentarze, po wytyczeniu nowego cmentarza na północny wschód od ul. Cmentarnej, zostały zamienione na park (obecnie tzw. Mały Park na zapleczu placu Jana Pawła II).

W 2. połowie XIX wieku, w związku z rozwojem przemysłowym, nastąpiła ekspansja terytorialna miasta. Po początkowym okresie rozbudowy dzielnicy przemysłowej, od torów kolejowych do wschodniej pierzei ul. 3-go Marca, zagospodarowano (na pocz. XX w.) stoki doliny, lokując zakłady przemysłowe i warsztaty rzemieślnicze w kwartale między ul. 3-go Marca i ul. Kościuszki. Natomiast na stokach doliny ulokowane – wznoszące się prostopadle - osiedla z prostymi dwustronnie obudowanymi ulicami (Polna, Reymonta, Popietuski, Cmentarna i Chrobrego). W latach międzywojennych podobny zespół osiedli powstał prostopadle do ul. Drawskiej (Mickiewicza, Broniewskiego, Stowackiego).

W latach 1920-1928 powstało osiedle Botenhagen (Zatorze) o ulicach prostopadłych do ul. Szczecińskiej, które charakteryzuje ujednoliconą zabudowa na dużych działkach z ogrodami.

Zniszczenia wojenne 1945 r. dotknęły przede wszystkim centrum miasta (podpalone przez Rosjan już pod zdobyciu miasta), gdzie unicestwieniu uległy całe kwartały; zabudowano je w latach 60. XX wieku blokami mieszkalnymi.

Do najcenniejszych obiektów zabytkowych Świdwina należy zamek (gotycki z późniejszymi barokowymi nawarstwieniami), gotycki kościół pw. Najświętszej Marii Panny oraz powstała w końcu XIV wieku Brama Kamienna - jeden z nielicznych relikwów średniowiecznych dzieł obronnych. Unikatem w skali Pomorza Środkowego jest cmentarz żydowski w Dobrach Rycerskich, jeden z nielicznych cmentarzy żydowskich, które nie uległy całkowitemu zapomnieniu.

Zamek w Świdwinie powstał przed 1292 r. (dokument margrabiego Albrechta) – w pierwszym tzw. askańskim okresie (1280-1317) na piaszczystej łasze Rzeki Regi, w miejscu szerokiego rozlewiska. Założony na nieregularnym rzucie, otoczony kamiennymi murami z mieszkalnym skrzydłem w północnej części dziedzińca. Oddzielony od grodu fosą z mostem zwodzonym był kluczowym elementem obronnym przebiegających w tym rejonie ważnych szlaków komunikacyjnych (szlak solny z Wielkopolski do Kołobrzegu, ze Szczecina przez Świdwin i Białogard do Gdańska).

Dokument z 1317 r. Waldemara askańskiego wymienia *castrum* w Świdwinie. Przebudowany w latach 1317-1384 przez ród Wedlów zyskał skrzydło dwukondygnacyjne południowe oraz czworoboczną, trzykondygnacyjną basztę flankującą z lewej strony wjazd do zamku, zakończoną przypuszczalnie krenelażem.

Po sprzedaży ziemi świdwińskiej Zakonowi krzyżackiemu na lata 1384-1455 przypada trzecia faza budowy zamku, zwana „Okresem krzyżackim”. Początkowo prowadzono prace nad wzmocnieniem obronności zamku i adaptacją do potrzeb reguły zakonnej. Basztę przebudowano na 5-ciokondygnacyjną z machikutą i gankami strzelniczymi, do końca panowania Krzyżaków w Świdwinie trwały prace przy przebudowie skrzydła północnego, które zostało wymurowane, jako podpiwniczony dwukondygnacyjny budynek z salami, apartamentami i kaplicą na II kondygnacji. W narożniku pld.-wschodnim skrzydła znajdowało się gdanisko, rozebrane w 1786 r. W zamku mieszkał namiestnik krzyżacki, natomiast dla wójta krzyżackiego wybudowano niewielki budynek mieszkalny przy murze koło bramy.

W latach 1456-1540 zamek pozostawał we władaniu elektorów brandenburskich z rodu Hohenzollernów – na ten czas przypada budowa skrzydła wschodniego datowanego na 1517 r. oraz bramy wjazdowej powiązanej komunikacyjnie z wieżą, dalsze dwa przedbramia na wale i przy drodze. W zamku mieściła siedziba Starosty – Landwójta nad Choszczem, Drawnem, Reczem i Ińskiem. W 1540 r. zamek stał się komandorią zakonu joannitów (wymieniony przez Jana z Kostrzyna na Chwarszczany). Po zniszczeniach z czasu wojen szwedzkich (1630-1649) zamek został przez joannitów gruntownie przebudowany i zmodernizowany – (rycina Meriana z 1652 r.). Stan zamku po wojnach prusko-szwedzkich i północnej ukazuje rycina Petzolda.

W latach 1740-1758 po wyburzeniu trzech skrzydeł, za wyjątkiem skrzydła północnego, powstały nowe reprezentacyjne budynki w stylu barokowym. W tym czasie zasypano fosy otaczające zamek i wybrukowano dziedziniec, przez co zamek utracił całkowicie charakter obronny stając się nowożytną rezydencją. Zburzono budynki bramne, a wjazd zaakcentowano od zewnątrz płytkim ryzalitem zwieńczonym tympanonem w poziomie dachu. W środkowej części tympanonu umieszczono herb fundatora K. W. v. Finckensteina, po jego obu stronach herby komendantów L. A. v. Wartenslebena (po lewej) i F. W. v. Kalkensteina (po prawej). Pod tympanonem umieszczono nazwiska obu komendantów i datę „1740” rozpoczęcia przebudowy.

Po kasacji zakonu joannitów w 1808 r. zamek został przekazany miastu i pełnił funkcję spichlerza zbożowego. W zasypanej fosie założono ogrody i winnice. W latach 1818-1934 r. zamek znajdował się w posiadaniu kilku użytkowników - mieścił się tu sąd grodzki (w skrzydle południowym), urząd katastralny i podatkowy (w skrzydle wschodnim), zbrojownia i więzienie (w skrzydle północnym).

Podczas działań II wojny światowej zamek nie został uszkodzony, pozbawiony użytkownika przez wiele lat niszczał. W 1953 r. podczas pożaru zniszczeniu uległo skrzydło północne, z którego pozostały jedynie mury obwodowe i piwnice. Na zlecenie WKZ w Koszalinie w latach 1959-62 wykonane zostały kompleksowe badania i studia historyczno-konserwatorskie, a na ich podstawie opracowany projekt architektoniczny odbudowy i adaptacji zamku na siedzibę powiatowego zespołu kulturalnego, z salą widowiskową na 200 osób w skrzydle północnym, biblioteką w skrzydle południowym,

pracowniami politechnicznymi i hotelem turystycznym na 30 miejsc w skrzydle zachodnim, oraz barem kawowym (restauracją) w skrzydle wschodnim. Zarówno dokumentację (1959-62), jak prace budowlane (1963-1968) wykonało Przedsiębiorstwo Państwowe Pracownie Konserwacji Zabytków w Szczecinie na zlecenie WKZ w Koszalinie. Skrzydłu północnemu przywrócono bryłę i elewację z połowy XV wieku, ponadto odtworzono w przyziemiu zasadniczy podział na dwa pomieszczenia. Zachowano XVIII-wieczne bryły skrzydeł wschodniego i południowego wraz z częściową adaptowaną oryginalną więźbą i podziałem w skrzydle południowym. W elewacjach zewnętrznych wyeksponowano wszystkie zachowane partie murów z końca XIII w. Wieży przywrócono całkowicie XV-wieczną architekturę zarówno wewnętrzną, jak i wewnętrzną. Aktualnie w zamku mieści się Świdwiński Ośrodek Kultury.

Kościół p.w. Najświętszej Marii Panny - wzniesiony w 1338 r., przebudowany w 2. poł. XV wieku, został ulokowany w kwartale przyrynkowym. Jest to bazylika trzynawowa z korpusem nawowym zamkniętym przęsłem chórowym na rzucie trapezu, otoczonym 5-przęsłowym obejściem. W 1475 r. dobudowano kaplice boczne, a w 1505 r. wieżę. W podziemnych kryptach grobowych znajdowało się miejsce spoczynku członków rodziny von Wedel. W 1689 r. kościół wraz z jego bogatym wystrojem zniszczył pożar. Odbudowany pod koniec XVII wieku i wyposażony na nowo w ambonę i ołtarz wykonany w Kołobrzegu w XIX wieku przeszedł gruntowną regotyzację (1881 r.). W 1789 r. został zlikwidowany cmentarz przykościelny, na którego miejscu powstały budynki plebanii.

W 1945 r. w czasie zdobywania miasta przez wojska radzieckie została uszkodzona wieża kościoła, dalsze zniszczenia zostały dokonane już po zdobyciu miasta – 5 marca 1945 r. Rosjanie miotaczami ognia podpalili centrum Świdwina, które zabudowane głównie domami szachulcowymi płonęło jak zapalka. Pożar ogarnął również kościół – spłonął dach i więźba, częściowo zawaliły się sklepienia. Prace zabezpieczające rozpoczęto już w 1947 r. – do 1950 r. proces odbudowy kościoła został zakończony.

Brama Kamienna - powstała w końcu XIV wieku, w ciągu miejskich murów obronnych. Jest to budowla czterokondygnacyjna, zwieńczona dachem dwuspadowym ze szczytami i ostrołuczny przejazd bramny w przyziemiu. Pierwotnie elewacje zwieńczone były szczytami schodkowymi, co widać na rycinie Meriana. Przebudowana w XVII i XVIII wieku, po rozebraniu murów miejskich została obudowana kamieniczkami, dawna Steinstrasse, obecnie ul. 1-go Maja.

Cmentarz żydowski (kirkut) - założony pod koniec XIX wieku na stoku wzgórza, które do 1945 r. nosiło nazwę Żydowskiej Góry, w czasie Nocy Kryształowej został zbezczeszczonej przez hitlerowskie bojówki; obecnie jeden z nielicznych cmentarzy żydowskich na terenie Pomorza Środkowego, na którym zachowały się macewy - w latach 80. XX wieku wpisany do rejestru zabytków pod nr 1216 decyzją z dnia 05 grudnia 1989 r. (przepisany do rejestru zabytków nieruchomości woj.

zachodniopomorskiego pod nr A-1941). Czytelny układ kwater. Zachowany mur wygradzający cmentarz (częściowo) oraz duża ilość mogił i macew (najstarszy nagrobek z 1897). Zachowany starodrzew z alejami lipowymi.

Park Miejski wpisany do rejestru zabytków pod nr 1089 decyzją z dnia 18 marca 1980 r. (przepisany do rejestru zabytków nieruchomości woj. zachodniopomorskiego pod nr A-1192), założony w 1870 r. przy obecnej ul. Drawskiej z zachowanym układem przestrzennym, nieregularnymi alejkami parkowymi i starodrzewem (przekształcony z części lasów miejskich). W 1911 r. w najwyższym punkcie parku zbudowano wieżę Bismarcka, do której prowadzą kamienne schody ujęte lipową aleją.

W centrum miasta poza budynkiem **Starostwa** (dawny hotel Monopol, w którym znajdował się szpital wojenny) nie zachowała się historyczna zabudowa. Ocalały przedmieścia z zabudową willową i przemysłową, które do czasu realizacji modernizujących bloków w centrum – lata 60. XX wieku - były zamieszkałe przez polskich osadników.

Wille z początku XX wieku znajdują się przy ul. Drawskiej, Podgórnej i Niedziałkowskiego. W zespole związanym z osiedlem kolejowym wyróżnia się zespół monumentalnych gmachów dwóch szkół i poczty o bogatym wystroju architektonicznym oraz budynki przy ul. Kościuszki i Kołobrzeszkiej.

Zwarty zespół parterowych bliźniaków powstał w okresie dwudziestolecia międzywojennego na Zatorzu (Botenhagen).

Na uwagę zasługuje również zespół budynków tzw. Młyna Zamkowego z 1814 r. z wybudowaną w 1912 r. eklektyczną willą z ozdobnym portalem oraz pałacyk miejski przy ul. 3-Marca 11 (neoklasycyzm).

Zachowane fragmenty cennego układu staromiejskiego (obszar wpisany do rejestru zabytków) to m.in.:

- kwartał kościoła z plebanią i cmentarzem przykościelnym
- kwartał częściowo zabudowany po pld.-zachodniej stronie placu Konstytucji 3 Maja (budynek starostwa)
- zamek i zespół Młyna Zamkowego

Obiekty użyteczności publicznej o wysokich walorach kulturowych i zabytkowych to m.in.:

- Obecne Liceum Ogólnokształcące przy ul. Kościuszki nr 28; obiekt wzniesiony w 1887 jako szkoła rolnicza, od 1927 r. gimnazjum rolne. To budynek o rozbudowanej bryle, symetryczny, neostylowy, murowany o bogatym wystroju elewacji; sala gimnastyczna powstała ok. 1889 r.
- bank przy ul. Połczyńskiej; wybudowany po 1933 r. w stylu narodowo - modernistycznym, z cegły klinkierowej (do 1945 r. był siedzibą miejscowej filii Reichsbank). Charakteryzuje się kompozycja w typie dwukondygnacyjnego, ceglanego „zamku”.

- Kościół p.w. Św. Michała – przy ul. J. Popietuszki nr 34 – modernistyczny obiekt wzniesiony w 1929 r. dla wspólnoty metodystów.
- Folwark, przy ul. Połczyńskiej nr 18 – zespół wzniesiony w 1880 r., składający się z niewielkiego dworu (wystrój klasycyzujący) oraz budynków gospodarczych i kamiennie-ceglanego ogrodzenia.
- Poczta przy placu Jana Pawła II – zespół budynków z 2 połowy XIX wieku: budynek poczty, budynek regionalnego urzędu pocztowego, zespół wozowni w zapleczu. Opracowanie elewacji z nawiązaniem do neogotyku.
- Szkoła podstawowa przy placu Jana Pawła II nr 5; budynki wzniesione w l. 1862-1866, budynek główny o wystroju neorenesansowym.
- Skwer i pomnik Jana Pawła II – historyczne nazwy to Kaiser Wilhelm Platz (do 1939 r.), Platz der S.A. (do 1945 r.); Plac Wolności po 1945 r. Pierwotnie w tym miejscu stał pomnik cesarza Wilhelma I, był to reprezentacyjny plac miejski. Obecnie zachowany historyczny postument z nową aranżacją poświęconą Janowi Pawłowi II.
- Młyn zamkowy przy ul. Niedziałkowskiego nr 14 – kompleks obiektów przemysłowych funkcjonuje w obecnym układzie od 1 połowy XIX wieku. Powstał w miejscu historycznej fosi i Bramy Młyńskiej. Do chwili obecnej przetrwały: budynek mieszkalny, kompleks trzech obiektów produkcyjnych.
- Pałacyk miejski przy ul. 3 Marca nr 11, obiekt powstał w 1880 r. w stylu neoklasycystycznym.
- Magazyn przy ul. 3 Marca nr 19 – zespół wybudowany w 1935 r. w stylu modernistycznym.
- Młyn-spichlerz przy ul. Batalionów Chłopskich 6a – wzniesiony na przełomie XIX i XX wieku w zespole folwarcznym. Obiekt 2-bryłowy, 5-kondygnacyjny.
- Zespół dworcowy przy Placu Lotników nr 6 – dworzec powstał ok. 1859 roku. To budynek trójskrzydłowy, parterowy, ceglany, nietynkowany ze skromnym detalem architektonicznym. Elewator 2-bryłowy, ceglany z rampa transportową.
- Kaplica cmentarna – niewielki obiekt o motywach modernistycznych, wzniesiony w 1938 roku. Powstał w następstwie decyzji o utworzeniu nowej nekropolii miejskiej; obok kaplicy pomnik-lapidarium.
- Zespół zabudowy mieszkalno-usługowej przed Bramą Kamienną ul. 1 Maja 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28. Zespół zabudowy (9 budynków), powstał na w końcu XIX wieku, modernizowany w okresie międzywojennym. Na styku z Bramą (od wschodu) zachowana częściowo historyczna wozownia straży pożarnej.

Miasto Świdwin miało swoje okresy świetności, co należy eksponować, nawiązując do wyróżniających je form działalności i wybitnych osobistości, z którymi związana jest historia miasta. Należy podkreślić:

- średniowieczny rodowód miasta w nawiązaniu do przywileju lokacyjnego z 1296 r.;
- związki Świdwina z biskupstwem kamieńskim i zakonem joannitów;
- postać Rudolfa Virchowa – wybitną osobowość XIX-wiecznego Świdwina; światowej sławy badacza patologii komórkowych, antropologa, uczestnika licznych odkryć archeologicznych; tablica poświęcona jego pamięci znajduje się przy ul. Drawskiej;

- walory krajobrazowo-przyrodnicze w połączeniu z dziedzictwem kulturowym;
- zabytkowy park miejski (z wieżą widokową) oraz cmentarz żydowski;
- częściowe zachowanie historycznego nazewnictwa
- popularyzacja historii miasta; główny animator kultury w mieście to Świdwiński Ośrodek Kultury, z siedzibą w historycznym zamku
- wspomaganie edukacji historycznej poprzez przygotowanie stosownych materiałów pomocniczych.

Są to wartości tworzące klimat miasta i gminy, który należy eksponować (np. w nazwach miejsc, ulic) i popularyzować poprzez (wydawnictwa, programy edukacyjne, wystawy i inne). To zadanie stara się wypełniać Świdwiński Ośrodek Kultury.

4.4. WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Ziemia świdwińska – a zwłaszcza miasto Świdwin – jest niewątpliwie miejscem posiadającym swoisty klimat (*genius loci*), miejscem w którym odczuwa się duch historii, a burzliwie dzieje odzwierciedlały losy terenów pogranicznych.

W nazwach ulic do 1945 r. zachowało się – w dużej części – nazewnictwo historyczne, ale w wyniku zmian geopolitycznych po II wojnie światowej zostało zatarte w polskim nazewnictwie. Np. Kloster Strasse (Klasztorna) to obecna ul. Batalionów Chłopskich, Hospitalestrasse (Szpitalna) to obecna Ogrodowa. Dla przykładu Nowomiejska to dawna Neustadstrasse, a Pocztowa to dawna Alte Poststrasse. Dawne nazwy miasta i głównych ulic to niematerialne świadectwo przeszłości.

Takim dziedzictwem jest również herb miasta (z czasów panowania Wedlów), na którym znajduje się czerwony brandenburski orzeł, symbolizujący opiekę margrabiów, stojący ponad murem obronnym z bramą forteczną. Na przestrzeni wieków herb ulegał nieznacznym modyfikacjom. Herb ten stanowi niejako potwierdzenie średniowiecznego rodowodu miasta.

W Konwencji UNESCO dotyczącej dziedzictwa niematerialnego wskazuje się na objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek rozumianego jako: „praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”. Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Zmiany geopolityczne po zakończeniu II wojny światowej, tj. włączenie do Polski „Ziem Odzyskanych”, a także niemalże całkowita wymiana ludności na tych terenach, skutkowały przerwaniem ciągłości kulturowej. Budowa tożsamości, poczucia swojskości nowej ojczyzny, adaptacja do nowego środowiska i jego akceptacja to procesy długotrwałe, o często o dramatycznym przebiegu. Nowi mieszkańcy Świdwina przybyli

z różnych stron dawnej Rzeczypospolitej, z odmiennych środowisk zderzyli się na miejscu z nową rzeczywistością.

Zmiany ustrojowe w Polsce po 1989 r., wejście w życie nowych pokoleń, dla których Świdwin to strony rodzinne (prywatna ojczyzna) stworzyły klimat sprzyjający pielęgnowaniu dziedzictwa historycznego miasta i regionu (np. poprzez rekonstrukcje historyczne - „bitwy o krowę”, czy dbałość o cmentarz żydowski). Wpłynęły także na dostrzeżenie wartości wielokulturowości w najbliższym otoczeniu. Liczne wydarzenia okolicznościowe, odnoszące się do najnowszych dziejów miasta, pozwalają na szczególnie wzrost poczucia swojskości i traktowanie historycznego dziedzictwa, w tym niematerialnego jako wspólnego, pomorskiego (a nie „poniemieckiego”).

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŚWIDWIN - USTANOWIENIA PRAWNE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Formą ochrony ustanawianą przez wojewódzkiego konserwatora zabytków jest wpisanie do rejestru zabytków.

Zabytki archeologiczne:

W granicach administracyjnych Świdwina zabytkiem archeologicznym, wpisanym do rejestru jest obszar zamku - stanowisko 1, AZP 23-17/1, Nr rej. 8, z dnia 29.06.1953 r.

Zabytki nieruchome:

- teren Starego Miasta
- kościół pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy
- zamek
- brama miejska (Kamienna)
- obwarowania miejskie
- plebania kościoła NMP
- park miejski, ul. Drowska
- cmentarz żydowski ul. Dobra Rycerski
- wieża widokowa z parcelą²⁰

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na terenie Miasta Świdwin występują obiekty o wysokich walorach historycznych i architektonicznych, które powinny zostać wpisane do rejestru zabytków (co zostało wskazane w „Studium wartości kulturowych miasta Świdwina”, oprac. 2005 r.).

Wykaz zabytków *nieruchomych* w rejestrze zabytków – **załącznik nr 1**

Zabytki ruchome:

Na terenie miasta Świdwina odnosi się w większości do wyposażenia kościołów: parafialnego p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i p.w. Najświętszej Marii Panny. To łącznie 14 obiektów (wpisów dokonano w 1971 r. i w 2000 r.); są to głównie obrazy ołtarzowe z przełomu XIX i XX wieku (neogotyckie); renesansowe, barokowe i empiryczne świeczniki i lichtarze.

Wykaz zabytków *ruchomych* jest dostępny w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

²⁰ Dawna wieża Bismarcka.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW (WEZ)

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków (WUOZ), Delegatura w Koszalinie opracował „wykaz zabytków nieruchomych z terenu miasta Świdwin ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków”.

Wojewódzka ewidencja zabytków (WEZ) zawierała 40 obiektów, a po opracowaniu w 2012 roku Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ) i po zmianach formy ochrony liczy obecnie **34 obiekty** (zgodnie z wykazem kart GEZ). Są to m.in. domy mieszkalne, szkoły, obiekty przemysłowe, nekropolie, obiekty użyteczności publicznej, świątynie.

Wykaz obiektów nieruchomych w WEZ – **załącznik nr 2**

Na obszarze miasta znajdują się także zabytki archeologiczne, ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, objęte strefami (W II, W III). Jest ich łącznie to **57 stanowisk archeologicznych**, a działania w ich obszarze wymagają zgody lub konsultacji ze służbami konserwatorskimi (zgodnie z Ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami z 2003 r. wraz z późn. zmianami).

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w WEZ - **załącznik nr 2A**

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY MIASTO ŚWIDWIN

(wybór dokumentów uchwalonych przez Radę Miasta Świdwin)

❖ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUiKZP) miasta Świdwin - aktualizacja

(Uchwała Nr LXI/430/23/212/05 Rady Miasta Świdwin z dnia 30 września 2023 r.)

„Całkowita zmiana formy SUiKZP, w stosunku do wcześniej obowiązującego opracowania, wynika przede wszystkim z konieczności dostosowania zapisów i czytelności SUiKZP do istniejących w chwili obecnej standardów jak i przepisów prawa, dzięki czemu czytelność niniejszego dokumentu staje się bardziej przejrzysta.

Potrzeba opracowania projektu SUiKZP miasta Świdwin wynikała z konieczności jego aktualizacji i wprowadzenia spójności jego ustaleń z dokumentami planistycznymi wyższego rzędu, programami i raportami, w szczególności w zakresie zadań wynikających m.in. z:

- Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 czerwca 2020 r., zmieniająca uchwałę w sprawie uchwalenia planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego),
- Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2016-2022 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2023-2028,
- Strategii na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.),
- Programu Ochrony Środowiska dla Miasta Świdwin na lata 2019-2022 wraz z perspektywą na lata 2023-2026 (2019 r.),
- Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Świdwińskiego na lata 2020-2023 z perspektywą na lata 2024-2027 (maj 2020 r.),
- Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin na lata 2019-2023 (Uchwała nr XVII/92/19 Rady Miejskiej w Świdwinie z dnia 30 grudnia 2019 r.),
- Normatywów europejskich”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego stanowi podstawowy dokument, określający politykę gminy na całym jej obszarze, a także jest elementem strategii rozwoju miasta w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego. SUiKZP, nie będąc aktem prawa miejscowego, nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji administracyjnych.

Ustalenia SUiKZP działają poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (MPZP), dla których są wiążące.

Ustalenia planów miejscowych nie mogą naruszać ustaleń SUIKZP. W sytuacji konieczności uchwalenia planu miejscowego, którego ustalenia są sprzeczne z ustaleniami SUIKZP, należy przeprowadzić zmianę Studium w zakresie niezbędnym, uwzględniającym wpływ planowanego zagospodarowania i zabudowy na teren ich lokalizacji i tereny sąsiednie.

SUIKZP miasta Świdwin (aktualizacja 2023) zawiera także część dotyczącą dziedzictwa kulturowego i zabytków w tym:

- obiekty i tereny chronione
- obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków
- obiekty ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków m. Świdwin²¹
- zabytki archeologiczne – wykaz stanowisk i stref ochrony archeologicznej

Nie wskazano dóbr kultury współczesnej.

Teren miasta nie jest objęty audytem krajobrazowym, stąd nie wyznaczono granic krajobrazów priorytetowych

Wskazano zasady ochrony dla obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków (w tym dla obiektów archeologicznych).

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (MPZP)

Miasto Świdwin posiada MPZP dla całego obszaru. Procedura zmian planów jest sporządzana w miarę potrzeb, dla obszarów objętych strefami ochrony konserwatorskiej – w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie.

❖ Dofinansowania remontu zabytków

(Uchwała Rady Miasta Świdwin NR VIII/65/07 z dnia 29 czerwca 2007 roku oraz kolejne III/8/14 z dnia 29.12.2014, XIV/111/15 z dnia 30.12.2015)

Rada Miasta Świdwin – zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. – podjęła Uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Tym samym straciła moc uchwała NR XXVI/217/05 Rady Miasta Świdwin z dnia 31 stycznia 2005 r., w sprawie udzielania dotacji na zadania w zakresie ochrony dóbr kultury. Dotacja przyznawana jest z budżetu miasta w wysokości do 60% wartości kosztorysu, szczegółowe zasady rozliczania dotacji określa Burmistrz Miasta w umowie z wnioskodawcą.

W 2024 roku – przeznaczono kwotę 100 tys. zł na dofinansowanie zadania: „Rewitalizacja iglicy kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Świdwinie”²².

²¹ Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. gminna ewidencja zabytków obowiązkowo zawiera obiekty ujęte w rejestrze, wojewódzkiej ewidencji zabytków.

²² Patrz dofinansowania Powiatu świdwińskiego

UWAGA!

Zmiana ustawy 2003 - z 22 czerwca 2017 r.²³ w zakresie art. 81.1 - wprowadza możliwość udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Art. 81. 1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale”.

Gmina Miasto Świdwin posiada aktualny GEZ i zasadnym wydaje się rozważenie możliwości wsparcia finansowego dla właścicieli takich obiektów²⁴. Stanowi to rodzaj zachęty m.in. dla wspólnot mieszkańców, osób indywidualnych.

❖ **GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW („GEZ”)**

(Uchwała Rady Miasta Świdwin XXIV/196/12, XXIV/198/12, XXIV/200/12 ws. MPZP, z dnia 30 listopada 2012 r.)

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w „GEZ” w studiach i planach zagospodarowania, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw²⁵ wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (**burmistrza**, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

²³ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

²⁴ Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego od 2018 r. stosuje taką możliwość, a pierwsze dotacji zostały przyznane w konkursie w 2019 r.

²⁵ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami art. 3:

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2024, poz.725, z póź. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust.1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2024 poz.1130, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków²⁶.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03. października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „GEZ” powinny być ujęte zabytki nieruchome istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zasób zabytków, które powinny być ujęte w „GEZ” wskazany został w wojewódzkiej ewidencji zabytków, rejestrze zabytków, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, zawiera także inne obiekty wskazane w uzgodnieniu z burmistrzem miasta Świdwin.

GEZ miasta Świdwin została uzgodniona z WUOZ w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie i przyjęta Uchwałą Rady Miasta Świdwin XXIV/196/12, XXIV/198/12, XXIV/200/12 z dnia 30 listopada 2012 r. – w ramach uchwały przyjmującej MPZP.

Należy zwrócić uwagę na zmiany w trybie opracowywania „GEZ”, zawarte w Rozporządzeniu MKiDN z dn. 10.09.2019 r. (Dz.U. z dn. 04.10.2019, poz. 1886), szczególnie w zakresie trybu powiadamiania właścicieli obiektów, uzgadniania „GEZ” z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz stosowania nowego wzoru karty. Dotychczasowo opracowane karty i przyjęta gminna ewidencja zabytków są obowiązujące.

²⁶ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Świdwin zawiera łącznie 360 kart w tym:

- 9 obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości
 - 33 obiekty w wojewódzkiej ewidencji zabytków
 - 1 stanowisko archeologiczne w rejestrze zabytków
 - 57 stanowisk archeologicznych
 - 257 obiektów wskazanych przez burmistrza Miasta Świdwin
- Są to:

- **zabytki architektury**, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, obronne, gospodarcze, użyteczności publicznej, zabytki techniki
- **cmentarze** – komunalne, wyznaniowe,
- **zieleń komponowana** – parki, aleje;
- **archeologia**

Karty ewidencyjne zawierają m.in. dane o obiekcie, datowanie, materiał i technologie wykonania, opis merytoryczny, lokalizacje w terenie, materiał fotograficzny itp.²⁷.

Gminna Ewidencja Zabytków jest udostępniona na stronie BIP Urzędu Miejskiego w Świdwinie oraz w formie kart - Wydział Planowania i Budownictwa UM w Świdwinie.

Wykaz obiektów nieruchomości w WEZ – **załącznik nr 3**

❖ **Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2023, zwany dalej „GPOnZ 2019-2023”²⁸**

(Uchwała Nr XVII/92/19 Rady Miasta Świdwin z dnia 30 grudnia 2019 r.)

Gmina Miasto Świdwin wypełniła ustawowy obowiązek, uchwalając GPOnZ na lata 2019-2023 (druga edycja). Dokument ten wskazywał cele perspektywiczne, operacyjne i zadania do realizacji.

Cele perspektywiczne i operacyjne zostały zapisane jako zasady programowe. Zadania mogły być modyfikowane w zależności od bieżących uwarunkowań.

Sprawozdania z realizacji GPOnZ winny być składane przez Burmistrza Radzie Miasta Świdwin w cyklach 2-letnich.

Sprawozdanie I

za lata 2019-2021 z realizacji GPOnZ Miasta Świdwina na lata 2019-2023

(Uchwała Nr LI/338/22 Rady Miasta Świdwin z dnia 28 września 2022 r.)

Cel Perspektywiczny 1

Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego realizowany był m.in. poprzez:

- prowadzenie i aktualizację GEZ,
- udostępnienie GEZ i GPOnZ na stronie BIP UM oraz w siedzibie urzędu miejskiego,
- aktualizację w 2023 r. SUIKZP miasta Świdwin,

²⁷ W oparciu o rozporządzenie MKiDN z dn. 26.05.2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...).

²⁸ Opracowany przez Pracownię Dokumentacji Konserwatorskiej „Verbum”.

- doskonalenie wiedzy z zakresu „otoczenia prawnego” ochrony i opieki nad zabytkami (wyznaczony pracownik zgodnie z zakresem merytorycznym stanowiska).

Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania to m.in.:

- stały monitoring stanu zachowania budynków ujętych w GEZ; sporządzanie ekspertyz technicznych
- opieka nad historycznymi nekropoliami miasta: współpraca z opiekunem kirkutu pastorem Zboru Chrystusa Dobrego Pasterza Adamem Ciućką²⁹, opracowanie tablicy informacyjnej o nekropolii

Cel perspektywiczny 2

Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej realizowano m.in. poprzez:

- wyposażenie w 2019 r. obiektu przy ul. 3 Maja 1d na potrzeby Centrum Informacji Turystycznej (9248, 00 zł)

Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym to m.in.:

- 2018-2019 rewitalizacja parku miejskiego (wpisanego do rejestru zabytków) w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020, działanie 2.5 (koszt ponad 3,3 mln zł),
- 2021 – dofinansowanie ze środków UE, w ramach PROW na lata 2014-2020 – remont wieży widokowej Bismarcka (w rejestrze zabytków) z otoczeniem (koszt ponad 213 tys. zł),
- odnawianie elewacji budynków mieszkalnych,
- remonty obiektów stanowiących współwłasność miasta Świdwin i wspólnot (docieplenie ściany szczytowej obiektu w GEZ - ul. Drawska 35, remont dachu budynku gospodarczego ul. 3 Marca 9 - w strefie B ochrony konserwatorskiej).

Cel perspektywiczny 3

Powstanie świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania realizowano poprzez m.in.:

- systematyczną edukację dzieci i młodzieży w zakresie historii miasta: spacer, wycieczki, spotkania z regionalistami, udział w rekonstrukcjach wydarzeń historycznych,
- kultywowanie dziedzictwa niematerialnego: „Kaziuki Wileńskie”, „Dzień Kultury Kresowej”,
- konkursy plastyczne, gry miejskie,
- konkursy historyczne, prezentacje multimedialne,
- X jubileuszową Grę Miejską im. Rudolfa Virchowa,

²⁹ W 2023 r. Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego uhonorował pastora Adama Ciućkę wyróżnieniem „Swojski zabytek”, za opiekę nad dziedzictwem kulturowym Pomorza Zachodniego, wręczonym podczas wojewódzkiej inauguracji Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa w Kołobrzegu.

- konkurs „mój Świdwin – moje miasto”

Reasumując: podkreślić należy bardzo duże zaangażowanie placówek oświatowych w realizacji tego celu GPOnZ.

W ramach promocji kulturowego Gm. Miasta Świdwin zadbano m.in. o:

- zakup materiałów promocyjnych (torby, kubki, długopisy) z wizerunkami zabytków miasta (ponad 15 tys. zł)
- 2019 – zakup publikacji Z. Czajkowskiego „O moim Świdwinie” (5 tys. zł)

Dziedzictwo niematerialne:

- 2021 - w dwusetną rocznicę urodzin Rudolfa Virchowa wykonano mural poświęcony tej wybitnej postaci (koszt 30 tys.)

❖ **Raport o stanie Miasta Świdwin za 2023 r.**

Dokument zawiera zestawienie m.in. z:

- realizacji polityk, programów i strategii
- działalności Świdwińskiego Ośrodka Kultury, Biblioteki
- planowania przestrzennego

W 2023 r. w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Jana Śpiewaka zorganizowano następujące wydarzenia: lekcje biblioteczne, tydzień bibliotek, festiwal literacki, zajęcia plastyczne, konkursy z nagrodami, spotkania autorskie, noc bibliotek - mające na celu promocję czytelnictwa.

W Świdwińskim Ośrodku Kultury Zamek w 2023 r. funkcjonowały grupy artystyczne: plastyczne, ceramiczne, garncarstwo dla dzieci i dorosłych.

Obie instytucje prowadzą szerokie spektrum działań, pełniąc rolę kulturotwórczą dla miasta Świdwin i regionu, co znalazło odzwierciedlenie w ww. Sprawozdaniu z realizacji GPOnZ na lata 2019-2023.

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA ŚWIDWIN

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Miasta Świdwin (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i wartości niematerialnych) pozwala na wskazanie zagrożeń, zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz nakreślenie perspektyw zachowania dziedzictwa.

7.1. MOCNE STRONY

- ❖ Cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego o walorach lokalnych i ponadlokalnych (w tym: średniowieczny układ urbanistyczny z zamkiem pojoannickim, zabytkowe świątynie, historyczne nekropolie i zespoły zieleni komponowanej, wyposażenie kościołów, realizacje obiektów mieszkalnych, użyteczności publicznej i przemysłowych).
- ❖ Stały monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w tym znajdujących się w GEZ).
- ❖ Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych (AZP), nieruchomych i ruchomych (wiele zabytków posiada opracowania i dokumentacje konserwatorskie, które mogą być wykorzystane do sporządzania programów prac przy zabytkach oraz do badań historii osadnictwa, architektury i in.).
- ❖ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin (2023) zawierające profesjonalną analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- ❖ Plany zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwin dla całego obszaru – z wykazem gminnej ewidencji zabytków.
- ❖ Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2023 – uzgodniony z WUOZ i uchwalony (dostępny na stronie www).
- ❖ Gminna Ewidencja Zabytków uzgodniona z WUOZ i uchwalona przez samorząd (dostępna na stronie www).
- ❖ Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego w oparciu realizowana przez jednostki własne Świdwiński Ośrodek Kultury ZAMEK i Miejską Bibliotekę Publiczną im. Jana Śpiewaka³⁰ (m.in. turnieje rycerskie, wystawy rękodziela lokalnych artystów, plenery, zajęcia edukacyjne) wydawnictwa, aktualizowane informacje na stronie internetowej Urzędu o zabytkach miasta.
- ❖ Wspieranie tożsamości kulturowej poprzez dofinansowywanie publikacji o historii Świdwina i regionu (w tym np. przewodniki, informatory).

³⁰ Patrz I Sprawozdanie z realizacji GPOnZ 2019-2023.

- ❖ Stałe dofinansowywanie organizacji pozarządowych przez samorząd Miasta Świdwin w ramach otwartego konkursu ofert z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.
- ❖ Szlaki turystyczne, na trasie których znajduje się Świdwin (np. szlak kajakowy „Szlakiem Regi”, pieszo-rowerowy szlak „Kociół Świdwiński”) - udział PTK O/Świdwin.
- ❖ Przykłady inicjatyw i realizacji lokalnych związanych z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym: zrewitalizowany Park Miejski wpisany do rejestru zabytków w ramach RPO Infrastruktura i Środowisko 2014-2020; dofinansowanie zadania rewitalizacji iglicy kościoła p.w. MB Nieustającej Pomocy w 2024 r.; odnawianie elewacji budynków mieszkalnych (w tym ujętych w GEZ).
- ❖ Dotacje remontów obiektów zabytkowych przez Gminę Miasto Świdwin (Uchwała NR VIII/65/07 z dnia 29 czerwca 2007 r. z kolejnymi zmianami w sprawie przyznania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub remonty (...) przy zabytkach wpisanych do rejestru).
- ❖ Dobra wiedza o zewnętrznych źródłach finansowania prac przy zabytkach. Pracownicy Urzędu Miejskiego w Świdwinie zgodnie z zakresem merytorycznym danego stanowiska doskonałą wiedzę o zasadach i formach ochrony zabytków poprzez monitorowanie aspektów prawnych oraz o nowych źródłach finansowania.

7.2. SŁABE STRONY

- Zniszczona historyczna zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego Świdwina. Obecnie z licznymi ahistorycznymi nawarstwieniami kubaturowymi.
- Niezadowalający stan techniczny kamienic i oficyn staromiejskich w obrębie zabytkowego układu urbanistycznego Świdwina i historycznie wykształconych osi kompozycyjnych (wiele wymaga kompleksowych remontów, wzmocnienia konstrukcji).
- Brak instytucji kultury jaką jest muzeum regionalne; sale ekspozycyjne tzw. komnaty muzealne w Świdwińskim Ośrodku Kultury wypełniają tę lukę od 2011 roku.
- Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie modernizacje historycznej substancji architektonicznej przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, okna z PCV, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji itp.
- Niewystarczający poziom środków wewnętrznych Miasta Świdwina na zadania w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim.
- Ruch tranzytowy przez obszar śródmiejski Świdwina.

- Niewystarczająca aktywność społeczności lokalnych na rzecz opieki nad krajobrazem kulturowym miasta (wskazane nawiązanie współpracy np. z uczelniami wyższymi, wojewódzkimi instytucjami kultury)³¹. Brak udziału np. w Zachodniopomorskich i Europejskich Dniach Dziedzictwa organizowanych od wielu lat w województwie zachodniopomorskim mimo potencjału jakim Świdwin dysponuje.
- Niewystarczający poziom współpracy z podmiotami wojewódzkimi i krajowymi w sferze opieki i ochrony nad zabytkami (w tym stowarzyszeniami, urzędami, instytucjami kultury).
- Brak jednolitych oznakowań i informacji o zabytkach na terenie miasta (w tym dla obiektów w gminnej ewidencji zabytków, nie tylko w rejestrze).
- Brak precyzyjnej informacji o możliwościach dofinansowania prac remontowych (oraz dokumentacji remontowo-konserwatorskich) dla właścicieli obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków – w konkursie samorządu Województwa Zachodniopomorskiego, np. w formie zakładki na stronie Urzędu Miejskiego.
- Brak nowelizacji uchwały o dotacjach na prace remontowe udzielane przez samorząd Świdwina na obiekty w GEZ (nierejestrowych)

7.3. PERSPEKTYWY

- ❑ Świdwin będąc siedzibą władz miasta jest także siedzibą starostwa, tym samym odgrywa naturalną rolę centrum administracyjno-kulturalnego. Charakteryzuje się stosunkowo czytelnym (wpisanym do rejestru zabytków) średniowiecznym układem urbanistycznym, stanowiącym jego niewątpliwą wartość, eksponuje dobrze utrzymane zabytkowe budowle (zamek, kościoły, Wieża Kamienna, urzędy), z infrastrukturą turystyczną i rekreacyjną (w tym Park Miejski).
- ❑ Świdwin - realizujący zapisy Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami, traktujący dziedzictwo kulturowe jako wartość dodaną.
- ❑ Świdwin - działający na rzecz utworzenia muzeum regionalnego (historyczny zamek lub inne obiekty np. Wieża Kamienna), odgrywającego rolę kulturotwórczą jako centrum edukacji o dziejach regionu i promocji dziedzictwa kulturowego,
- ❑ Nawiązanie współpracy z instytucjami kultury jak np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy w Szczecinie, placówki muzealne w Szczecinie, itp.

³¹ Np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie www.bdz.szczecin.pl instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego (koordynator Zachodniopomorskich i Europejskich Dni Dziedzictwa) Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja prowadzona przez MKiDN); obie te instytucje prowadzą szeroko rozumiane działania edukacyjne, naukowe i promujące dziedzictwo regionu; miejscowy Oddział PTTK.

- Wymiana naukowa z uczelniami krajowymi i zagranicznymi; budowanie relacji z partnerami zagranicznymi.
- Właściwa rewitalizacja historycznego centrum Świdwina oraz zabytkowych kamienic (w ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi) stanowić będzie realny przyczynek do zachowania i właściwego eksponowania historycznej zabudowy miejskiej.
- Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków w mieście (zwłaszcza obiekty użyteczności publicznej jak choćby siedziba starostwa, z wyjątkiem stolarki okiennej, zespół szkół, zamek).
- Rozwój już istniejących i budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe i przyrodnicze. Wskazane nawiązanie do ujętych w aktualizacji „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego - Obszaru Kulturowo-Krajobrazowego „Dolina Regi”. Rozważenie możliwości powstania markowego produktu turystycznego i regionalnego „Śladami Rudolfa Virchofa”³².
- Powstanie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego.
- Tworzenie zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania (m.in. na cele turystyczne) środowiska naturalnego i kulturowego
- Stworzenie skutecznego mechanizmu finansowego wspierającego właścicieli zabytków (w tym ewidencyjnych) oraz ośrodka (wydziału) doradczego wspierającego merytorycznie wnioskodawców (szkolenia, informatory itp.). To działanie zostało już zapoczątkowane przez władze samorządowe.
- Poszerzenie oferty wydawniczej, np. poprzez zwiększone dofinansowanie własnych instytucji kultury (katalogi zabytków, historia społeczna, materiały pokonferencyjne itp.).
- Istnienie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego/Środkowego, akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu regionalnym np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa (sierpień – październik) i krajowym np. Europejskie Dni Dziedzictwa (wrzesień).
- Zaangażowanie w ochronę i promocję dziedzictwa niematerialnego w oparciu o liczne w mieście i regionie stowarzyszenia; działania opierające się na budowaniu tożsamości z poszanowaniem wielokulturowości w dziejach Świdwina po 1945 roku. Tego typu działania znalazły się już w programie działań Świdwińskiego Ośrodka Kultury (np. „Kaziuki” – nawiązujące do tradycji wileńskich, „Dni kultury kresowej” itp.).

³² Rudolf Ludwig Karl Virchof urodził się 13.10.1821 r. w Świdwinie zm. 5.09.1902 r. w Berlinie. Był nie tylko twórcą teorii patologii komórkowej, która choć błędna przyczyniła się do rozwoju współczesnej nauki, ale także antropologiem, higienistą i archeologiem amatorem. W 1871 r. prowadził pierwsze wykopaliska w Wolinie. W latach 1849-1902 był profesorem uniwersytetów w Wurzburgu i Berlinie.

- Znacząca rola instytucji kultury i oświaty w zakresie utrwalania i promocji dziedzictwa kulturowego.

ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Historycznie ukształtowany układ urbanistyczny Świdwina pozostaje czytelny, mimo istotnych zniszczeń (zwłaszcza w wyniku działań podczas II wojny światowej) oraz współczesnych nawarstwień po 1945 r. (charakterystycznych dla powojennej Europy). Strefy ochrony konserwatorskiej (oraz wpisanie układu staromiejskiego do rejestru zabytków) stanowią swoistą barierę prawną, ale nie chronią w sposób jednoznaczny przed zniszczeniem substancji budowlanej. Brak stosownych działań właścicieli obiektów (w tym koniecznych remontów) prowadzi do ubytków historycznej zabudowy.

Pogodzenie wymogów prawnych, koncepcji projektantów z oczekiwaniami mieszkańców to zadanie władz miasta na drodze rewitalizacji, zachowania obiektów i zespołów zabudowy, nekropolii, miejsc pamięci. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, współpraca z partnerami regionalnymi i zagranicznymi, to droga samorządu Świdwina do skutecznego sprawowania opieki nad spuścizną kulturową (wraz z jej ochroną).

Powstające plany i strategie zarówno na szczeblu powiatowym jak i miejskim zakładają rewitalizację historycznego założenia urbanistycznego Świdwina, co wiąże się z pozyskaniem funduszy zewnętrznych. Dotychczas pozyskano w mieście dotacje na m.in.: zamek i kościół mariacki, park miejski.

Zagrożenie stanowią również nieumiejętne modernizacje, docieplanie budynków od zewnątrz (znacznie tańsze od wewnętrznych i stąd tak rozpowszechnione), zacieranie lub całkowite zniszczenie elementów historycznego wystroju elewacji i zastępowanie ich ahistorycznymi elementami dostępnymi w marketach budowlanych; nadbudowywanie kondygnacji; różnorodne typy stolarki z PCV w jednym budynku; agresywna (niewspółgrająca z pierwotną) kolorystyka elewacji itp.

Zabytkowy Świdwin to także (ujęte w gminnej ewidencji) ciągi zabudowy XIX i XX-wiecznej, wille, założenia zieleni komponowanej (w tym Park Miejski, z wieżą widokową), cmentarz żydowski, poczta.

Obiekty i obszary o szczególnej wartości dla krajobrazu kulturowego zostały przywołane w *Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Świdwina z 2023 roku*. Większość tych obiektów i zespołów została ujęta w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz w Gminnej Ewidencji Zabytków, ale to na właścicielach spoczywa (ustawowy) obowiązek ich utrzymania w należyłym stanie.

Tym samym niezbędna jest stała współpraca między władzami samorządowymi a właścicielami obiektów i wspólnotami mieszkaniowymi. Chęć poprawy warunków i standardów mieszkaniowych (m.in. docieplenia zewnętrzne, wymiana stolarki na PCV) niesie ze sobą realną groźbę dewaloryzacji – istotnych w przestrzeni miejskiej – jednorodnych zespołów zabudowy. Niejednokrotnie takie „nowoczesne” zmiany

skutkują zacieraniem lub całkowitym zniszczeniem elementów historycznego wystroju elewacji, nadbudowywaniem kondygnacji, agresywną (niewspółgrającą z pierwotną) kolorystyką itp., niejednokrotnie oryginalne elementy zastępowane są gotowymi, ahistorycznymi elementami wprost ze składów budowlanych. Wspólnoty mieszkańców borykają się nierzadko z brakiem środków, niezbędnych do właściwego utrzymania budynków.

Dla układu urbanistycznego Świdwina istotnym jest utrzymanie (tam, gdzie jest to możliwe) fragmentów historycznej zabudowy, rodzajów nawierzchni.

Reasumując: Świdwin jest miastem o znacznym potencjale wynikającym zarówno z uwarunkowań historycznych, jak współczesnych możliwości. Autorzy wszystkich opracowań strategicznych i planistycznych podkreślają konieczność wykorzystania dziedzictwa kulturowego miasta dla rozwoju turystyki. Przeszłość staje się motorem napędowym wielu inwestycji generujących nowe miejsca pracy, motywującym do działania (choćby plany związane z rewitalizacją Parku Miejskiego,

W obrębie historycznego centrum nie powinny powstawać obiekty o zbyt dominujących gabarytach i formach architektonicznych, niekorzystnie wpływające na panoramę miasta. Wskazane jest utrzymanie granic historycznych kwartałów, wielkości parceli, linii zabudowy.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIASTO ŚWIDWIN

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku **Świdwina** atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Poniżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu; dotyczy to zwłaszcza obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1.

Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem

- wytycznych zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków (rejestrowych i ujętych w gminnej ewidencji zabytków), poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
 - rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
 - budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
 - współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
 - ochrona zabytków gminy na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Cel perspektywiczny 2.

Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku gminy

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną,
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków,
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (i ich konserwację), a także rewitalizację oraz aktywizację obszarów i społeczności,
- zagospodarowania zabytkowych (**nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, ale także tych ujętych w gminnej ewidencji zabytków**) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich,
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i zabytki; współpraca z sąsiednimi gminami;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej,

Cel perspektywiczny 3

Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych (cyklicznych i jednorazowych), konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk i grup wiekowych,
- wykreowanie wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska,
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami,
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, dla różnych grup wiekowych); (czynna rola Świdwińskiego Ośrodka Kultury na zamku)
- kształcenie profesjonalnych kadr;
- rozbudowę sieci muzealnej,

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

**Propozycje zadań do realizacji w lata 2024-2028
na mocy uchwały Rady Miejskiej w Świdwinie
(w y b ó r)**

- **Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miasta.**
 - **Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać, jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.**
 - **Z katalogu zadań przedstawionych jako propozycja do realizacji w 4-leciu (2024-2028) Samorząd powinien wytypować te, które zamierza realizować. Należy pamiętać, że po dwóch latach od uchwalenia Programu Burmistrz składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.**

CEL PERSPEKTYWICZNY 1.

**UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY
KRAJOBRAZU KULTUROWEGO**

Cele operacyjne	Zadania	Proponowane zadania do realizacji w latach 2024-2028 na mocy uchwały Rady Miasta
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (sporządzana w 2011, uchwalona w 2012 r. - w ramach mpzp), z uwzględnieniem zmian w Rozporządzeniu MKiDN z dn. 10.09.2019 (Dz.U., poz. 1886) zadanie stałe	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (kontynuacja) oraz korekty kart GEZ w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Miasta w formie informacji (mapy) geoprzestrzennej (rozbudowa/kontynuacja)
	Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zabytków zasobu dziedzictwa kulturowego	Wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (Delegatura w Koszalinie) o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków wskazanych w studium uwarunkowań... i mpzp
	Ochrona krajobrazu kulturowego, ładu przestrzennego	Sporządzanie aktów planowania przestrzennego, zawierających zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków
	Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków	Udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka); zarówno zewnętrznych, jak i organizowanych przez samorząd Miasta Świdwin we współpracy z np. (Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Biurem Dokumentacji Zabytków etc.)
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi obszarami zieleni komponowanej	Kontynuacja prac pielęgnacyjno-utrzymawczych na terenie zabytkowych parków i cmentarzy miejskich Świdwina

3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w GEZ) z zastosowaniem komputerowej bazy danych kontynuacja	Monitoring stanu zabytków w zasobie w Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym na podstawie informacji geoprzestrzennej kontynuacja
	Dofinansowywanie z budżetu Gminy Miasta Świdwin prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach niebędących własnością gminy Miasto Świdwin	1. Realizacja uchwały Rady Miasta VIII/65/2007 Rady Miasta z dn. 29.06.2007 w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków 2. Aktualizacja w/w uchwały zgodnie z nowelizacją uooionz 2003 i objęcie dofinansowaniami właścicieli obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81). - w miarę możliwości finansowych Gminy
	Promocja dobrych realizacji prac przy zabytkach	Opracowanie regulaminu dorocznej nagrody/dyplomu Burmistrza Świdwina za opiekę nad zabytkami/ najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego /wykonawcy prac przy zabytku/
CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2024 - 2028 na mocy uchwały Rady Miasta
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych kontynuacja	1. Przy współpracy z organizacjami turystycznym (PTTK), właścicielami zabytków, zabytkoznawcami, w sprawie budowy nowych szlaków tematycznych – kulturowych: - szlakiem warownych zamków - „Z biegiem Regi” (wspólnie z jst leżącymi w OKK Dolina Regi), - szlak parków i alei

	Wzmocnienie potencjału Świdwińskiego Ośrodka Kultury „ZAMEK”	1. Zwiększenie budżetu instytucji na działania statutowe w tym dotyczące dziedzictwa niematerialnego ziemi świdwińskiej 2. Rozpoczęcie aplikacji na listę pomników historii RP dla Zamku jako reprezentatywnej siedziby rycerskiej Pomorza Środkowego
	Budowa produktu turystycznego np.: „Śladami Rudolfa Virchofa” kontynuacja działań	Zorganizowanie konferencji naukowej poświęconej Rudolfowi Virchowi oraz problematyce konserwatorskiej, archeologicznej
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej kontynuacja działań	1. Uzupelnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków) 2. Przewodniki po zabytkach Świdwina (nie tylko rejestrowych), w tym w formie bezpłatnej 3. Weryfikacja danych historycznych o dziedzictwie kulturowym miast (w oparciu o własne instytucje kultury lub jako zadanie zlecone) ze szczególnym uwzględnieniem własnych stron www. Świdwina
	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki miasta Świdwina	W miarę realizacji projektów, w których wykonawca (ngo/ stowarzyszenie) zawarł elementy związane z dziedzictwem kulturowym Miasta Świdwin. Zadaniemi takimi mogą być np.: - festiwale lub konferencje, - warsztaty - jarmarki związane z promowaniem kultury mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych, - publikacje
2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystania środków krajowych i unijnych	Udostępnienie wyszukiwarki możliwości dofinansowań prac przy zabytkach na własnej stronie internetowej
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Gminy Miasto Świdwin	Realizacja Uchwały i nowelizacja dla obiektów rejestrowych i w gminnej ewidencji zabytków - w miarę posiadanych środków

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2024-2028**

	Popularyzacja metod konserwatorskich, zasad prac przy zabytkach	1. Przygotowanie cyklu spotkań, warsztatów (np. w Zamku) ze specjalistami konserwatorami, architektami, rzemieślnikami. Współpraca z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Biurem Dokumentacji Zabytków w Szczecinie
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja zadań do realizacji w lata 2024 - 2028 na mocy uchwały Rady Miasta
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży (zadania stałe, kontynuacja)	1. Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny – realizacja poprzez instytucje własne Miasta Świdwin (np. ŚOK Zamek), Biblioteka Miejska) 2. Organizacja lekcji bibliotecznych, zamkowych i konkursów historycznych związanych z dziejami ziemi świdwińskiej
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie (w siedzibie ŚOK, wystaw, pokazów n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków kontynuacja zadań	1. Wystawy i pokazy na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (Świdwiński Ośrodek Kultury, Biblioteka)
	Promocja znaczenia ziemi świdwińskiej dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i innych dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego	1. Przygotowanie cyklu spotkań (w Świdwinie) z osobistościami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi
	Wspieranie społecznego monitorowania stanu zabytków	1. Współpraca ze społecznym opiekunem zabytków powiatu świdwińskiego powołanym przez starostę świdwińskiego w 2023 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ŚWIDWIN
NA LATA 2024-2028**

	Bieżące uzupełnianie księgozbioru biblioteki miejskiej o publikacje n.t. historii i zabytków Pomorza Zachodniego kontynuacja zadań	Zwiększenie środków z budżetu Gminy z przeznaczeniem na uzupełnianie księgozbioru biblioteki - wykorzystanie możliwości pozyskiwania wydawnictw przygotowanych <i>non profit</i>
2. promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego	Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych - w miarę posiadanych środków
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja)	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom: - albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości 2. Wystawy fotograficzne na mobilnych nośnikach w miejscach i przestrzeniach publicznych 4. Wykorzystanie nowoczesnych technologii cyfrowych w promowaniu dziedzictwa Świdwina
	Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego – promowanie postaci historycznych	1. Podjęcie lub kontynuacja imprez tematycznych organizowanych przez Świdwiński Ośrodek Kultury, 2. Upamiętnienie postaci w formie np. konferencji międzynarodowej związanych z miastem i regionem (np. Rudolfa Virchofa)
	Współpraca ze środowiskami naukowymi – inicjowanie i wspieranie budowy i realizacji programów badawczych nad dziedzictwem kulturowym (archeologicznych, architektonicznych, historycznych)	1. Sesja naukowa przybliżająca np. problematykę konserwatorską zamku, obwarowań miejskich; wykorzystanie nowych technologii w zachowaniu dziedzictwa materialnego w kontekście aplikowania na listę pomników historii RP
	Budowa muzeum regionalnego w Świdwinie	Adaptacja sal wystawowych w ŚOK ZAMEK w muzeum regionalne;
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta	1. Udział w obchodach Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta - nawiązanie współpracy z organizatorami EDD i ZDD na terenie województwa: Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie

- Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską.
- Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.
- Po dwóch latach od uchwalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Prezydent składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.

Zastosowane skróty:

AZP	- Archeologiczne Zdjęcie Polski
BDZ	- Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie
GEZ	- Gminna ewidencja zabytków
GPR	- Gminny Program Rewitalizacji
JST	- Jednostki samorządu terytorialnego
MKiDN	- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZP	- Miejskowe plany zagospodarowania przestrzennego
NID	- Narodowy Instytut Dziedzictwa
OKK	- Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
GPONZ	- Gminny Program Opieki nad Zabytkami
PPOnZ	- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami
PZPWZ 2020	- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodnio-pomorskiego
SKZ	- Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
SRWZ	- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego
SUiKZP	- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego t.j.
UMWZ	- Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
„ustawa o ozionz 2003”	- Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003
WEZ	- Wojewódzka ewidencja zabytków
WPoNZ	- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
WUOZ	- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
ZWKZ	- Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i planie ogólnym.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gmina - miasto.

Instrumenty koordynacji - uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju miasta, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja o zabytkach, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent **zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

1. wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
2. efektywność ich wykonania.

Kryteriami oceny realizacji GPOnZ są:

- ilość przyznanych dotacji wraz z kwotami;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń i liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych mpzp.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. W związku z tym do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni. Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów i instytucji podległych
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu skarbu państwa będącego w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego (UMWZ)
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Gminy
- ❖ Narodowy Instytut Dziedzictwa
- ❖ Rządowy Program Odbudowy Zabytków³³

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Miasto Koszalin można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
 - Priorytet "Ochrona zabytków"
 - Priorytet "Wspieranie działań muzealnych"
 - Priorytet „Kultura ludowa"
 - „Ochrona zabytków archeologicznych"
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego³⁴.

³³ Dotacje można uzyskać na zabytki wpisane do rejestru zabytków, gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku.

Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu

Dofinansowanie w MKiDN można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

³⁴ Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich.

Źródło:(<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny³⁵

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych - zabezpieczających, z wyłączeniem otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni. Dofinansowania nie mają ograniczeń przedmiotowych i dotyczą wszystkich obiektów sakralnych, ujętych także w ewidencji konserwatorskiej.

www.mswia.gov.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa – konkursy

Wspólnie dla Dziedzictwa

Program Wspólnie dla Dziedzictwa służy dofinansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, których celem jest identyfikacja, dokumentacja i/lub upowszechnianie dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjanie społecznemu zaangażowaniu w ochronę i opiekę nad dziedzictwem, w tym nad zabytkami. Pożądanym efektem Programu jest wzmocnienie kapitału społecznego, stanowiącego jeden z czynników rozwoju nowoczesnych społeczeństw obywatelskich, poprzez animowanie wspólnych działań lokalnych interesariuszy na rzecz rozpoznania i zachowania dobra wspólnego, jakim jest dziedzictwo kulturowe i związane z nim wartości.

Program adresowany jest do **organizacji pozarządowych**.

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

1. prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu;
2. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzące do jego rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;

³⁵ W strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

3. działania zmierzające do zachowania i wzmacniania tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, służących zachowaniu zabytków i ich wartości;
4. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;
5. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury, zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa, poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W 2023 roku budżet programu wynosił 1 220 000 zł³⁶.

<https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

„Zabytek Zadbany”

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

<https://nid.pl/konkursy/zabytek-zadbany/>

„Samorząd dla Dziedzictwa”

Konkurs ma przyczynić się do popularyzacji obowiązku tworzenia i realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, a co za tym idzie zwiększenia świadomości oraz poczucia odpowiedzialności społecznej za dziedzictwo w naszym bezpośrednim otoczeniu. Osiągnięcie statusu laureata ma mieć nie tylko wymiar prestiżowy. Ma być jednocześnie motywacją do wzmożonej aktywności w kolejnych latach i być czytelnym sygnałem dla lokalnych społeczności, że dbałość o dziedzictwo powinno być procesem ciągłym, długoletnim i gruntownie przemyślanym. To pomost pomiędzy gminami a właścicielami zabytków, który może sprawić, że program przyczyni się do istotnego rozwoju czy też aktywnego zarządzania zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy na płaszczyźnie społecznej, kulturowej lub komercyjnej.

<https://samorząd.nid.pl/>

³⁶ Konkurs jest co roku ponawiany.

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego wspiera (od 2007 r.) właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków (od 2018 r.) położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”. W 2023 roku kwota na dofinansowania w tym konkursie w wyniosła 2,5 mln złotych, a w 2024 roku zaplanowano 3,5 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentacje projektowe i konserwatorskie. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie oraz na podst. ustawy o ochronie zabytków. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek – także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego³⁷

UWAGA!

RPO na lata 2021–2027 jest wdrażany, w trakcie oczekiwania na nabory.

<http://funduszeu.wzp.pl/>

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie

UMWZ ul. Piłsudskiego 40, 70-421 Szczecin; gpi@wzp.pl; infolinia: 800 34 55 34

Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Koszalinie

UMWZ, al. Monte Cassino 2, 75-412 Koszalin; lpi-koszalin@wzp.pl

³⁷ Należy monitorować wdrożenie na lata 2021-2027 FEPZ – Funduszy Europejskich dla Pomorza Zachodniego.

Budżety samorządów lokalnych – Gmina Miasto Świdwin

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określone w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Miasto Świdwin wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (t.j. wpisanych do rejestru zabytków) na swoim terenie.

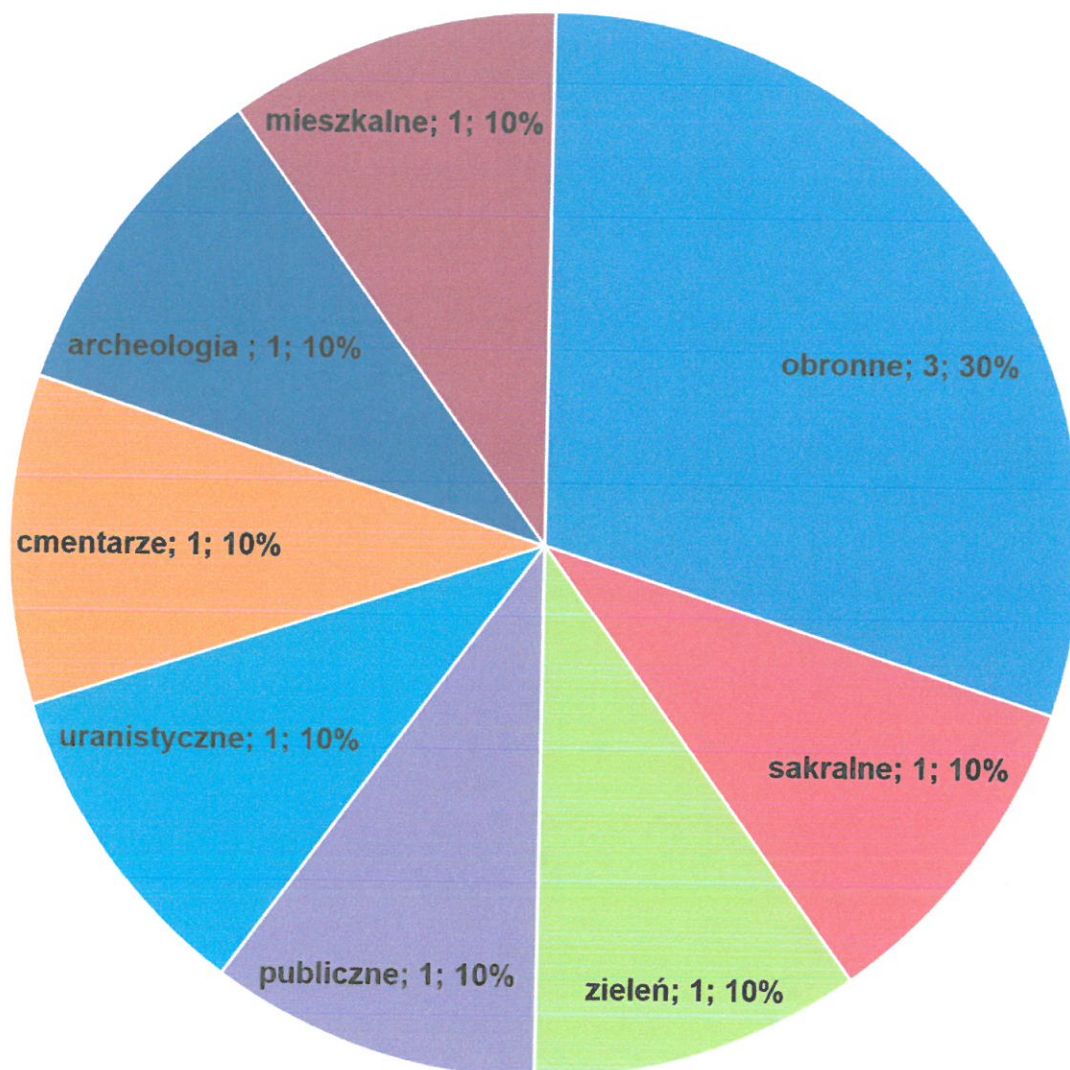
Załącznik nr 1

Obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego:

(nr porządkowe według kart Gminnej Ewidencji Zabytków)

- A.REJ.001 – Niedziałkowskiego 2 – kościół
 – nr rej. 5, z dn. 21.05.1953 r. (aktualny nr rej. A-1942)
- A.REJ.002 – Niedziałkowskiego 17– zamek
 – nr rej. 8, z dn. 29.06.1953 r. (aktualny nr rej. A-1191)
- A.REJ.003 – 1 Maja – brama miejska
 – nr rej. 15, z dn. 21.12.1953 r. (aktualny nr rej. A-2005)
- A.REJ.004 – Nad Regą – mury miejskie
 – nr rej. 489, z dn. 15.05.1965 r.
- B.REJ.005 – stare miasto
 – nr rej. 490, z dn. 15.05.1965 r.
- A.REJ.006 – Niedziałkowskiego 2 – plebania
 – nr rej. 571, z dn. 15.02.1966 r.
- D.REJ.007 – Drawska – park miejski
 – nr rej. 1089, z dn. 18.03.1980 r. (aktualny nr rej. A-1192)
- C.REJ.008 – Dobra Rycerskie – cmentarz żydowski
 – nr rej. 1216, z dn. 05.12.1989 r. (aktualny nr rej. A-1941)
- A.WEZ/REJ – Drawska b.nr – wieża widokowa
 – nr rej. 1195, z dn. 30.09.2013 r.
-
- E.REJ.001 - Świdwin, stan. 1, AZP 23-17/1, (Nr 8, z dn.29.06.1953 r. - zamek)

ŚWIDWIN
- rejestr zabytków -

Załącznik nr 2

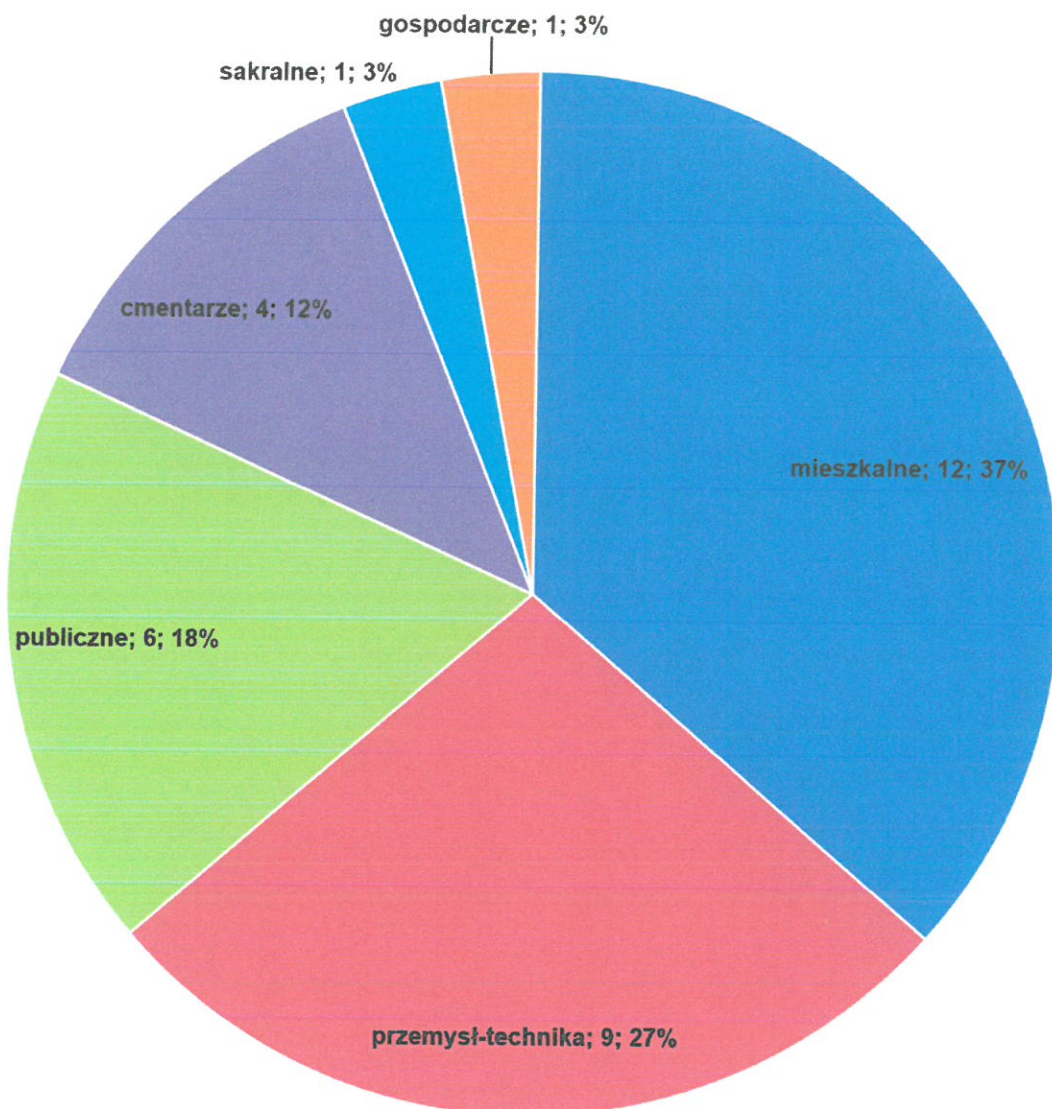
Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

(nr porządkowe według kart Gminnej Ewidencji Zabytków)

Zabytki nieruchome

- A.WEZ.001 – 1 Maja 19 – dom (kam.)
- A.WEZ.002 – 1 Maja 20 – dom (kam.)
- A.WEZ.003 – 1 Maja 21 – dom (kam.)
- A.WEZ.004 – 1 Maja 22 – dom (kam.)
- A.WEZ.005 – 1 Maja 23 – dom (kam.)
- A.WEZ.006 – 1 Maja 25 – dom (kam.)
- A.WEZ.007 – 1 Maja 26 – dom (kam.)
- A.WEZ.008 – 1 Maja 27 – dom (kam.)
- A.WEZ.009 – 1 Maja 28 – dom (kam.)
- A.WEZ.010 – 1 Maja 29 – dom (kam.)
- A.WEZ.011 – 3 Marca 26 – mleczarnia, sklep
- A.WEZ.012 – Bał. Chłopskich b.nr – elewator
- A.WEZ.013 – Bał. Chłopskich 6a – młyn, zakład
- C.WEZ.014 – Cmentarna – cmentarz ewang. (N), park
- C.WEZ.015 – Cmentarna – cmentarz ewang. (S), park
- C.WEZ.016 – Cmentarna – cmentarz komunalny
- A.WEZ.017 – Cmentarna b.nr – kaplica
- A.WEZ.018 – Drowska b.nr – wieża widokowa (od 2013 r. w rejestrze zabytków)
- A.WEZ.019 – Drowska 50 – rzeźnia (zespół)
- A.WEZ.020 – Jana Pawła II (pl) 1-2 – szkoła
- A.WEZ.021 – Jana Pawła II (pl) 5 – poczta
- A.WEZ.022 – Kościuszki b.nr – sala gimnastyczna
- A.WEZ.024 – Lotników 6 – dworzec kolejowy
- A.WEZ.024a – Lotników 6 – magazyn I
- A.WEZ.024b – Lotników 6 – magazyn II
- A.WEZ.024c – Lotników 6 – magazyn III
- A.WEZ.025 – Lotników 6 – wieża ciśnień
- A.WEZ.026 – Mieszka I 16 – hotel, starostwo
- C.WEZ.027 – Niedziałkowskiego – cmentarz przykoś.
- C.WEZ.028 – Niedziałkowskiego 12 – dom (willa)
- C.WEZ.029 – Niedziałkowskiego 14 – młyn (zespół)
- C.WEZ.029a – Niedziałkowskiego 14 – dom (willa)
- C.WEZ.030 – Połczyńska 18 – folwark (zespół)
- C.WEZ.031 – Połczyńska 70 – bank

ŚWIDWIN
- wojewódzka ewidencja zabytków -

Załącznik nr 2A

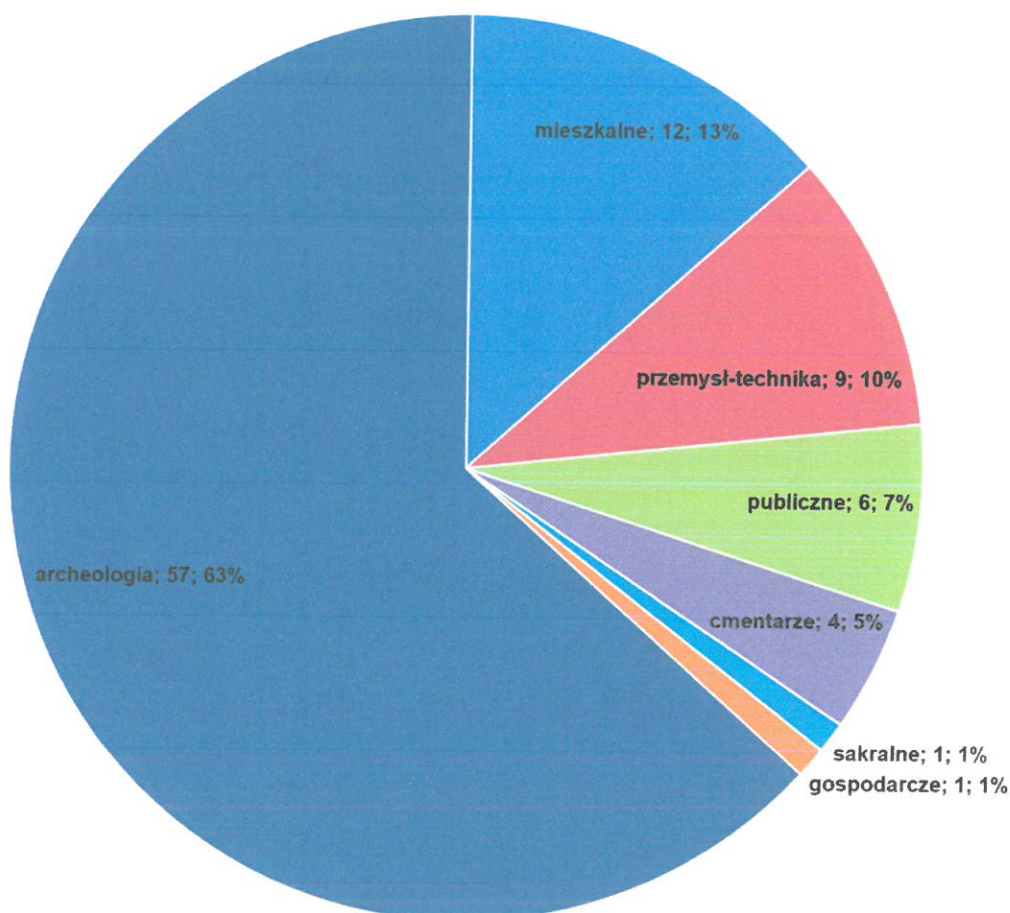
Stanowiska archeologiczne - ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

(nr porządkowe według kart Gminnej Ewidencji Zabytków)

E.WEZ.002 - Świdwin, stan. 4, AZP 23-17/3
E.WEZ.003 - Świdwin, stan. 5, AZP 23-17/4
E.WEZ.004 - Świdwin, stan. 5a, AZP 23-17/5
E.WEZ.005 - Świdwin, stan. 7, AZP 23-17/7
E.WEZ.006 - Świdwin, stan. 10, AZP 23-17/10
E.WEZ.007 - Świdwin, stan. 15, AZP 23-17/15
E.WEZ.008 - Świdwin, stan. 16, AZP 23-17/16
E.WEZ.009 - Świdwin, stan. 23, AZP 23-17/23
E.WEZ.010 - Świdwin, stan. 24, AZP 23-17/24
E.WEZ.011 - Świdwin, stan. 25, AZP 23-17/25
E.WEZ.012 - Świdwin, stan. 26, AZP 23-17/26
E.WEZ.013 - Świdwin, stan. 27, AZP 23-17/27
E.WEZ.014 - Świdwin, stan. 28, AZP 23-17/28
E.WEZ.015 - Świdwin, stan. 29, AZP 23-17/29
E.WEZ.016 - Świdwin, stan. 31, AZP 23-17/31
E.WEZ.017 - Świdwin, stan. 32, AZP 23-17/32
E.WEZ.018 - Świdwin, stan. 34, AZP 23-17/34
E.WEZ.019 - Świdwin, stan. 35, AZP 23-17/35
E.WEZ.020 - Świdwin, stan. 36, AZP 23-17/36
E.WEZ.021 - Świdwin, stan. 38, AZP 23-17/38
E.WEZ.022 - Świdwin, stan. 40, AZP 23-17/40
E.WEZ.023 - Świdwin, stan. 41, AZP 23-17/41
E.WEZ.024 - Świdwin, stan. 44, AZP 23-17/44
E.WEZ.025 - Świdwin, stan. 49, AZP 23-17/49
E.WEZ.026 - Świdwin, stan. 50, AZP 23-17/50
E.WEZ.027 - Świdwin, stan. 51, AZP 23-17/51
E.WEZ.028 - Świdwin, stan. 52, AZP 23-17/52
E.WEZ.029 - Świdwin, stan. 55, AZP 23-17/55
E.WEZ.030 - Świdwin, stan. 57, AZP 23-17/57
E.WEZ.031 - Świdwin, stan. 59, AZP 23-17/59
E.WEZ.032 - Świdwin, stan. 61, AZP 23-17/61
E.WEZ.033 - Świdwin, stan. 64, AZP 23-17/64
E.WEZ.034 - Świdwin, stan. 86, AZP 23-17/86
E.WEZ.035 - Świdwin, stan. 88, AZP 23-17/88
E.WEZ.036 - Świdwin, stan. 93, AZP 23-17/93
E.WEZ.037 - Świdwin, stan. 97, AZP 23-17/97
E.WEZ.038 - Świdwin, stan. 98, AZP 23-17/98
E.WEZ.039 - Świdwin, stan. 101, AZP 23-17/101
E.WEZ.040 - Świdwin, stan. 103, AZP 23-17/103
E.WEZ.041 - Świdwin, stan. 104, AZP 23-17/104
E.WEZ.042 - Świdwin, stan. 105, AZP 23-17/105

E.WEZ.043 - Świdwin, stan. 106, AZP 23-17/106
E.WEZ.044 - Świdwin, stan. 107, AZP 23-17/107
E.WEZ.045 - Świdwin, stan. 119, AZP 23-17/119
E.WEZ.046 - Świdwin, stan. 120, AZP 23-17/120
E.WEZ.047 - Świdwin, stan. 121, AZP 23-17/121
E.WEZ.048 - Świdwin, stan. 122, AZP 23-17/122
E.WEZ.049 - Świdwin, stan. 124, AZP 23-17/124
E.WEZ.050 - Świdwin, stan. 125, AZP 23-17/125
E.WEZ.051 - Świdwin, stan. 129, AZP 24-17/2
E.WEZ.052 - Świdwin, stan. 132, AZP 24-17/5
E.WEZ.053 - Świdwin, stan. 134, AZP 22-17/70
E.WEZ.054 - Świdwin, stan. 136, AZP 22-17/72
E.WEZ.055 - Świdwin, stan. 142, AZP 23-18/3
E.WEZ.056 - Świdwin, stan. 143, AZP 23-18/4
E.WEZ.057 - Świdwin, stan. 144, AZP 23-18/5
E.WEZ.058 - Świdwin, stan. 145, AZP 23-18/6

**ŚWIDWIN
- wojewódzka ewidencja zabytków -**

Załącznik nr 3

Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków – mpzp 2012 r.

(nr porządkowe według kart Gminnej Ewidencji Zabytków)

A.GEZ_3 Marca 1 - dom mieszk.	A.GEZ_Bat. Chłopskich 6 - dom, sąd
A.GEZ_3 Marca 3 - dom (kam.)	A.GEZ_Bat. Chłopskich 7a - dom (1-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 11 - dom (pałacyk)	A.GEZ_Bat. Chłopskich 12 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 17 - dom (kam.)	A.GEZ_Bat. Chłopskich 14 - dom (4-5 rodz.)
A.GEZ_3 Marca 19 - dom (kam.)	A.GEZ_Bat. Chłopskich 15 - dom (2-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 19a - dom mieszk.	A.GEZ_Bat. Chłopskich 16 - dom (2-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 24 - dom (chał.)	A.GEZ_Bat. Chłopskich-3 Marca - kiosk
A.GEZ_3 Marca 25 - dom (dworek)	A.GEZ_Broniewskiego 3_wieża ciśnień
A.GEZ_3 Marca 28 - dom (kam.)	A.GEZ_Broniewskiego 3-4_dom (w-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 29 - dom (pałacyk)	A.GEZ_Chrobrego 1 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 30 - dom (kam.)	A.GEZ_Chrobrego 2 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 33 - dom (kam.)	A.GEZ_Chrobrego 7 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 33 - fabryka, oficyna	A.GEZ_Chrobrego 13-14 - dom (2-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 35-36 - dom (kam.)	A.GEZ_Chrobrego 18-18a - dom (w-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 37 - dom (kam.)	A.GEZ_Chrobrego 20-21 - dom (w-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 38 - dom (kam.)	A.GEZ_Chrobrego 24 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 43 - dom (kam.)	A.GEZ_Chrobrego 25 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 44 - dom (kam.)	A.GEZ_Cmentarna 7 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_3 Marca 45 - dom (kam.)	A.GEZ_Cmentarna 12 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 46 - dom (kam.)	A.GEZ_Cmentarna 14 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 48 - dom (kam.)	A.GEZ_Cmentarna 15 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 49 - dom (kam.)	A.GEZ_Cmentarna 16 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 50 - dom (kam.)	A.GEZ_Cmentarna 17 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 52 - dom (kam.)	A.GEZ_Cmentarna 18 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca 53 - dom (kam.)	A.GEZ_Cmentarna 19 - dom (kam.)
A.GEZ_3 Marca-Kościuszki - magazyny	A.GEZ_Drawska 5 - browar, winiarnia, skl.
A.GEZ_Armii Krajowej 2 - dom (kam.)	A.GEZ_Drawska 10 - dom (kam.)
A.GEZ_Armii Krajowej 3 - dom (kam.)	A.GEZ_Drawska 11 - dom (kam.)
A.GEZ_Armii Krajowej 8 - dom (1-2 rodz.)	A.GEZ_Drawska 16 - dom (willa)
A.GEZ_Armii Krajowej 9 - dom (chał.)	A.GEZ_Drawska 17 - dom (willa)
A.GEZ_Armii Krajowej 9 - zabud. gosp.	A.GEZ_Drawska 19 - dom (kam.)
A.GEZ_Armii Krajowej 10 - dom (kam.)	A.GEZ_Drawska 21 - dom (kam.)
A.GEZ_Armii Krajowej 11 - dom (kam.)	A.GEZ_Drawska 22 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_Armii Krajowej 14 - dom (kam.)	A.GEZ_Drawska 23 - dom (kam.)
A.GEZ_Armii Krajowej 15 - dom (kam.)	A.GEZ_Drawska 24 - dom (w-rodz.)
A.GEZ_Armii Krajowej 16-16a - dom (w-rodz.)	A.GEZ_Drawska 25 - dom (willa)
A.GEZ_Bat. Chłopskich - nastawnia. kolej.	A.GEZ_Drawska 26 - dom, kaplica
A.GEZ_Bat. Chłopskich 1 - dom (kam.)	A.GEZ_Drawska 27-29 - dom (w-rodz.)

A.GEZ_Drawska 30 - tartak	A.GEZ_Kościuszki 11 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_Drawska 31 - dom (willa)	A.GEZ_Kościuszki 11 - wozow., bud. gosp.
A.GEZ_Drawska 32 - szpital, przychod.	A.GEZ_Kościuszki 13 - dom (kam.)
A.GEZ_Drawska 32a - kostnica, rentg.	A.GEZ_Kościuszki 14 - dom (kam.)
A.GEZ_Drawska 34-36 - dom (w-rodz.)	A.GEZ_Kościuszki 15 - dom (kam.)
A.GEZ_Drawska 35 - dom (kam.)	A.GEZ_Kościuszki 19 - dom (w-rodz.)
A.GEZ_Drawska 37 - dom (kam.)	A.GEZ_Kościuszki 20 - dom (kam.)
A.GEZ_Drawska 39-41 - dom (w-rodz.)	A.GEZ_Kościuszki 23 - dom (kam.)
A.GEZ_Drawska 40 - dom (willa)	A.GEZ_Kościuszki 24 - dom (kam.)
A.GEZ_Drawska 42 - dom (w-rodz.)	A.GEZ_Kościuszki 26 - dom (willa)
A.GEZ_Drawska 46 - dom (willa)	A.GEZ_Kościuszki 26a - dom (kam.)
A.GEZ_Drawska 48 - dom (w-rodz.)	A.GEZ_Kościuszki 27 - dom (kam.)
A.GEZ_Drawska 51 - dom (willa)	A.GEZ_Lekarska 2-2a - dom (w-rodz.)
A.GEZ_Gdańska 21 - dom (1-rodz.)	A.GEZ_Łokietka 2 - dom (2-rodz.)
A.GEZ_Gierczak 2 - bud.gosp.	A.GEZ_Łokietka 3-3a - bud. gosp.
A.GEZ_Gierczak 3 - bud.gosp.	A.GEZ_Łokietka 3-3a - dom (w-rodz.)
A.GEZ_Jana Pawła II 4 - dom (kam.)	A.GEZ_Łokietka 4-4a - bud. gosp.
A.GEZ_Kołobrzeka 1 - dom (kam.)	A.GEZ_Łokietka 4-4a - dom (w-rodz.)
A.GEZ_Kołobrzeka 2 - dom mieszkalny	A.GEZ_Łokietka 6 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_Kołobrzeka 5 - dom (kam.)	A.GEZ_Mickiewicza 7 - dom (w-rodz.)
A.GEZ_Kołobrzeka 6 - dom (w-rodz.)	A.GEZ_Mickiewicza 10 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_Kołobrzeka 8 - dom (1-rodz.)	A.GEZ_Niedziałkowskiego 5 - bank
A.GEZ_Kołobrzeka 30 - gorzelnia	A.GEZ_Niedziałkowskiego 6 - dom (kam.)
A.GEZ_Kołobrzeka 31-32 - gazownia (zesp.)	A.GEZ_Niedziałkowskiego 16a - dom (2-4-rodz.)
A.GEZ_Kołobrzeka 33 - dom (2,4-rodz.)	A.GEZ_Niedziałkowskiego 16b - dom (w-rodz, willa)
A.GEZ_Kołobrzeka 35 - dom (kam.)	A.GEZ_Nowomiejska 1-2 - dom (2-rodz.)
A.GEZ_Kołobrzeka 36 - dom (kam.)	A.GEZ_Nowomiejska 11 - dom (kam.)
A.GEZ_Kołobrzeka 43 - dom (kam.)	A.GEZ_Nowomiejska 29 - dom (kam.)
A.GEZ_Komb. Polskich 1-1a - dom (w-rodz.)	A.GEZ_Nowomiejska 34 - dom (kam.)
A.GEZ_Komb. Polskich 2-2a - dom (w-rodz.)	A.GEZ_Nowomiejska 35 - dom (kam.)
A.GEZ_Komb. Polskich 11 - dom (kam.)	A.GEZ_Nowomiejska 36 - dom (kam.)
A.GEZ_Kościuszki 1 - dom (1-rodz.)	A.GEZ_Pocztowa 4 - dom (1-rodz.)
A.GEZ_Kościuszki 3 - dom (kam.)	A.GEZ_Podgórna 1-2 - dom (kam.)
A.GEZ_Kościuszki 4 - dom (kam.)	A.GEZ_Podgórna 9 - dom (kam.)
A.GEZ_Kościuszki 5 - dom (kam.)	A.GEZ_Podgórna 10 - dom (kam.)
A.GEZ_Kościuszki 7 - dom (kam.)	A.GEZ_Podgórna 11 - dom (kam.)
A.GEZ_Kościuszki 8 - dom (kam.)	A.GEZ_Podgórna 12 - dom (kam.)
A.GEZ_Kościuszki 9 - dom (kam.)	A.GEZ_Podgórna 13 - dom (kam.)

 A.GEZ_Podgórna 14 - dom (kam.)	 A.GEZ_Popiełuszki 33 - dom (kam.)
 A.GEZ_Podgórna 15 - dom (kam.)	 A.GEZ_Popiełuszki 34 - dom (kam.)
 A.GEZ_Podgórna 24 - dom (kam.)	 A.GEZ_Popiełuszki 35 - dom (kam.)
 A.GEZ_Podgórna 25 - dom (kam.)	 A.GEZ_Popiełuszki 36a - kościół św. Michała
 A.GEZ_Podmiejska 1-2 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 1 - dom (2-rodz.)
 A.GEZ_Podmiejska 3-4 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 6 - dom (kam.)
 A.GEZ_Polna 3 - dom (1-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 7 - dom (kam.)
 A.GEZ_Polna 4 - dom (1-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 8-9 - dom (kam.)
 A.GEZ_Polna 8 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 10 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 14 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 13 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 17 - bud. gosp.	 A.GEZ_Reymonta 14 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 17 - dom mieszk.	 A.GEZ_Reymonta 15 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 23 - dom (1-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 16 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 26-27 - dom (2-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 17 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 41-42 - dom (2-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 18 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 43 - dom (willa)	 A.GEZ_Reymonta 23 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 51 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 24 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 52 - dom (1-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 25 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 53 - dom (1-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 26 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 62 - dom (1-rodz.)	 A.GEZ_Reymonta 27 - dom (kam.)
 A.GEZ_Półczyńska 68 - dom (kam.)	 A.GEZ_Reymonta 28 - dom (kam.)
 A.GEZ_Popiełuszki 1 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Słowackiego 1-1a_dom (2-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 7-8 - dom (2-rodz.)	 A.GEZ_Słowackiego 3-3a_dom (w-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 9-10 - bud.gosp.	 A.GEZ_Słowackiego 4_dom (w-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 9-10 - dom (2-rodz.)	 A.GEZ_Słowackiego 5_dom (w-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 13 - dom (kam.)	 A.GEZ_Szczecińska 5 - dom (willa)
 A.GEZ_Popiełuszki 17 - dom (kam.)	 A.GEZ_Szczecińska 6 - dom (w-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 19 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Szczecińska 28-29 - dom (2-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 21 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Szczecińska 32- dom (1-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 22 - dom (w-rodz.)	 A.GEZ_Szczecińska 34- dom (1-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 23 - dom (willa)	 A.GEZ_Szczecińska 61-69 - dom (szereg., 2-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 25 - dom (willa)	 A.GEZ_Szczecińska 70-71- dom (2-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 27 - dom (kam.)	 A.GEZ_Szczecińska 72-73- dom (2-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 28 - dom (kam.)	 A.GEZ_Szczecińska 76-77 - dom (2-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 29 - dom (kam.)	 A.GEZ_Szczecińska 79 - dom (1-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 30 - dom (kam.)	 A.GEZ_Szczecińska 80 - dom (1-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 31 - dom (kam.)	 A.GEZ_Szczecińska 81-82 - dom (2-rodz.)
 A.GEZ_Popiełuszki 32 - dom (kam.)	 A.GEZ_Szczecińska 86 - dom (w-rodz.)

- A.GEZ_Szczecińska-Katowicka - portiernia
- A.GEZ_Wczasowa - restauracja
- A.GEZ_Wileńska 19-20 - dom (2-rodz.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 2 - dom (w-rodz.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 6 - dom (w-rodz.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 7 - dom (kam.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 9 - dom (kam.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 10 - dom (kam.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 11 - dom (kam.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 12 - bud. gosp.
- A.GEZ_Woj. Polskiego 12 - dom (kam.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 14 - szkoła
- A.GEZ_Woj. Polskiego 15 - internat
- A.GEZ_Woj. Polskiego 22-22a - dom (w-rodz.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 23-23a - dom (w-rodz.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 24-24a - dom (w-rodz.)
- A.GEZ_Woj. Polskiego 25 - dom (w-rodz.)
- A.GEZ_Zduńska 2 - dom (kam.)
- A.GEZ_Zduńska 3 - bud.gosp.
- A.GEZ_Zduńska 3 - dom (kam.)
- A.GEZ_Zduńska 5a - magazyn
- A-B.GEZ_Wczasowa - amfiteatr
- A-B.GEZ_Wczasowa - kąpielisko
- A-D.GEZ_Bat. Chłopskich 8 - dom (dwór), park
- B-D.GEZ_Drawska - strzelnica
- B-D.GEZ_Jana Pawła II - skwer
- D.GEZ_Drawska-Podgórna - aleja lipowa
- D.GEZ_Kościuszki 28 - park przy szkole
- D.GEZ_Lotników - skwer
- D.GEZ_Podmiejska - aleja lipowa
- D.GEZ_Szczecińska 88 - park przy szkole

Uzasadnienie

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r., poz. 1465 i poz. 1572) należy do zadań własnych gminy.

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292).

„Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Świdwin na lata 2024-2028” uzyskał pozytywną opinię Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

Wobec powyższego, podjęcie uchwały jest uzasadnione.

BURMISTRZ MIASTA
Piotr Feliński